

arsboni

DARAI PÉTER:

A beadványok tartalom szerinti elbírálása az adóvégrehajtásban

KACSKA ROLAND:

A mesterséges megtermékenyítés és az embrió jogi helyzete

KOSSUTH ÁDÁM FERENC:

A dízelbotrány és hatásai az Európai Unióban

Kiadja a Stádium Intézet
Budapest, Akadémia utca 11. mfsz. 3/A
stadiumintezet@gmail.com
arsboni@arsboni.hu
ISSN 2064-4655

Főszerkesztő:
Orbán Endre

Felelős szerkesztő:
Szentgáli-Tóth Boldizsár

Szerkesztők:
Klemencsics Andrea, Milánkovich András, Németh Márton, Szabó Tibor Zsombor

Szerkesztőbizottság:
Bartha Ildikó, Bencze Mátyás, Deli Gergely, Gárdos-Orosz Fruzsina, Győry Csaba,
Láncos Petra Lea, Mohay Ágoston, Pogácsás Anett, Sulyok Katalin, Zódi Zsolt

Címlapot tervezte:
G. Szabó Dániel

Címlap:
Binó Bianka

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNY	3
Darai Péter: A beadványok tartalom szerinti elbírálása az adóvégrehajtásban	3
Kacska Roland: A mesterséges megtermékenyítés és az embrió jogi helyzete	21
Kossuth Ádám Ferenc: A dízelbotrány és hatásai az Európai Unióban	36
Abstracts	47

TANULMÁNY

Darai Péter:

A beadványok tartalom szerinti elbírálása az adóvégrehajtásban

A végrehajtási cselekmények esetében a végrehajtó a magánszemély intim szférájába avatkozik be lényegében a tulajdonhoz való jog korlátozásával. Az adóvégrehajtásban ezért az adóhatóság és az adós egymással szemben álló jogainak érvényre juttatása kellőképp kiegyensúlyozott szabályozást igényel, ehhez az adósi garanciák is hozzájárulnak. Az adóvégrehajtás nem pusztán az adóhatóság tevékenységét jelenti, annak az adós is aktív részese; beadványai az eljárás menetét segíthetik, vagy a szándékától függően akár meg is akaszthatják. Az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény 46. § (1) bekezdése szerint a kérelmet tartalma szerint kell elbírálni akkor is, ha az nem egyezik a kérelmező által használt elnevezéssel. A közigazgatási eljárások általános alapelve szerint a hatósági cselekvés első, legfontosabb lépése a beadvány helyes minősítése, hiszen csak ez esetben tudják kiváltani a szándékolt joghatást. Jelen tanulmány az adóvégrehajtás alkalmával megjelenő beadványok alaptípusait ismerteti, vázlatosan kitérve az ezzel összefüggő bírósági joggyakorlatra és a minősítési problémák kérdéskörére is.

I. Bevezetés

Az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Air.) 46. § (1) bekezdése értelmében *a kérelmet tartalma szerint kell elbírálni* akkor is, ha az nem egyezik a kérelmező által használt elnevezéssel. Nevesített törvényhelyben nincsen semmi meglepő, hiszen a közigazgatási eljárásjogban már-már dogmatikai szinten kezelt tartalom szerinti elbírálás elvéből következően a közigazgatási szerv döntésére irányuló kérelem jelöli ki az adott eljárás irányát és korlátait; ez irányadó a közigazgatási eljárás sajátos típusára, az adóeljárásra is.¹ Egy-egy beadvány minősítésénél azonban sok esetben az adóhatóság helyzete sem irigylésre méltó, hiszen az ügyfél kívánalmi sok esetben a törvény által meghatározott jogintézményi keretek közé sem illeszthetők be feltétlenül.

Az adóvégrehajtás jogvédelmi rendszerében *nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a végrehajtási cselekményekkel szemben igénybe vehető jogorvoslati eszközök*, ugyanakkor ezek még korántsem garantálják, hogy az Avt. egyéb garanciális rendelkezéseitől – az

¹ Ez a speciális elkülönülés elsődlegesen az eljárási rezsím önálló voltában jelentkezik. Az egyes közigazgatási eljárási típusok generális szabályozásának tekintendő általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 8. § (1) bekezdésének c) pontja ugyanis azt rögzíti, hogy a törvény hatálya nem terjed ki az adó-, valamint a vámigazgatási eljárásra. Az adóeljárásra az Air. és az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art.) szabályait kell alkalmazni, míg az adóeljárás végső – nem szükségszerű – szakaszára pedig az adóhatóság által fogantatandó végrehajtási eljárásokról szóló 2017. évi CLIII. törvény (a továbbiakban: Avt.) az irányadó.

eljárási alapelvek, a végrehajtási eljárás gátját képező jogi tények, a végrehajtói intézkedések foganatosítása alkalmával irányadó kogens eljárási szabályok stb. – elkülönülve önállóan képeznek szükséges és indokolt egyensúlyt a törvényi felhatalmazáson alapuló állami kényszerrel szemben.²

Az Avt. a jogorvoslatok mellett nem zárja ki egyéb – akár nevesített, akár atipikus – beadványok előterjesztését sem az adóvégrehajtás során, melyek tárgyában az adóhatóság Air. 44. §-a szerinti döntési kötelezettsége ugyanúgy fennáll. Az alábbiakban röviden ismertetem az adóvégrehajtásban előterjeszhető jogorvoslati lehetőségeket, ezt követően összefoglalóan kitérek a leggyakrabban megtalálható egyéb típusú kérelmekre. Végezetül a kúriai judikatúrából kiragadott példán keresztül kívánom demonstrálni, hogy az adóvégrehajtás alkalmával előterjesztett beadványok minősítése milyen buktatókat rejt magában, tekintettel a kérelem tartalom szerinti elbírálásának az elvére.³

II. Jogorvoslati kérelmek

II.1. A végrehajtási kifogás

² Az adóvégrehajtási eljárást kettősség jellemzi; egyrésztől védelmezi a végrehajtást kérő (és az eljárást folytató) adóhatóság érdekeit, másrésztől a folyamat adósi garanciáival az adóhatóság tevékenységét is átláthatóvá – valamint kontrollálhatóvá – teszi. Bár a jogbiztonság elvéből fakadóan követelmény a hatékony, eredményes és észszerű időn belüli végrehajtás [16/1992. (III.30.) AB határozat, ABH 1992, 101, 102; 1252/B/2010. AB határozat, ABH 2011, 2284], a végrehajtásnak nem célja az adós ellehetlenítése. „A végrehajtási jognak kellő egyensúlyokat és garanciákat szükséges tartalmaznia ahhoz, hogy mind az adós, mind a végrehajtást kezdeményező érdeke megfelelően érvényesülhessen, illetőleg a téves vagy jogszabálysértő végrehajtási cselekmények megelőzhetőek, kiküszöbölhetőek és hatékonyan orvosolhatóak legyenek. A megfelelő egyensúlyokat és garanciákat nélkülöző végrehajtási jog, amely egyúttal egyoldalúan előnyben részesíti egyik vagy másik fél érdekeit, ellentétben áll mind a tisztességes eljárás követelményével, mind a jogorvoslatihoz való joggal.” {22/2013. (VII.19.) AB határozat, Indokolás [17]}. Ld. továbbá dr. Hohmann Balázs: Az átláthatóság értelmezése és követelményrendszere a közigazgatási hatósági eljárások tükrében. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Pécs, 2021. 162-172. o.

³ Kétségtelen tény, hogy módszertani szempontból korántsem szerencsés egy némileg önkényesen kiválasztott konkrét esetből az absztrakció szintjén következtetéseket levonni, különösen abban az esetben, ha nem áll rendelkezésre ehhez kvantitatív halmaz. Mínderre az anonim lektor is alappal hívta fel a figyelmemet és ezzel vitába szállni nehezen lehet; ellenben az adóvégrehajtással kapcsolatos joggyakorlat kutatása nem könnyű. Az adóvégrehajtás alkalmával hozott formalizált döntésekkel szembeni bírói jogorvoslati út lehetőségét az Avt. nyitotta meg, melyre tekintettel a judikatúra még adós maradt kellőképpen kiforrott álláspontokkal a vonatkozó jogszabályok értelmezése tekintetében. A jogeset kiválasztásakor pusztán arra törekedtem, hogy egy olyan ügy kerüljön terítékre, amely az adóvégrehajtáson kívül jogi szabályozást is érinti, demonstrálva, hogy adott eset nem kizárólag az Avt. adta keretek között értelmezhető, a döntések indokolása – reflektálva az egyes jogorvoslati kérelmekben előadottakra – polgári jogi, esetenként alapjogi érvekkel is színesedhet. Választásom másik oka, hogy – az adóhatóság perképviselőjeként a szubjektív szempontok lehetőség szerinti kizárásával – az ügyet kellő távolságtartással tudjam bemutatni, így olyan jogvita kerüljön görcső alá, melynek az elintézésében sem másodfokon, sem a peres eljárás során nem vettem részt. A témával – a kérelmek minősítése az adóvégrehajtásban – az utóbbi néhány évben csupán néhány kúriai ügy (Kúria Kfv.I.35.383/2020., Kfv.I.35.521/2020., Kfv.V.35.189/2021., Kfv.VI.35.034/2023.) foglalkozott, emiatt számos döntést magában foglaló esetjog a tanulmány zárásának időpontjában még nem áll rendelkezésre.

Az adóvégrehajtás menetében – hasonlóképpen a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényen (a továbbiakban: Vht.) alapuló bírósági végrehajtáshoz – *általános jogvédelmi eszköznek* a végrehajtási kifogás tekinthető. Az Avt. 24. § (1) bekezdése szerint a végrehajtási eljárás során az adóhatóság, illetve az önálló bírósági végrehajtó 36. § alapján foganatosított törvénysértő intézkedése⁴ vagy intézkedésének elmulasztása ellen az adós, a behajtást kérő, a behajtást kérő hatóság, továbbá az, akinek a végrehajtás jogát vagy jogos érdekét sérti – a sérelmezett intézkedés vagy az intézkedés elmaradásának a tudomására jutásától⁵ számított 15 napon belül – a végrehajtást foganatosító elsőfokú adóhatóságnál végrehajtási kifogást terjeszthet elő. Ha az önálló bírósági végrehajtó törvénysértő intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása ellen az elsőfokú adóhatóságnál terjesztenek elő végrehajtási kifogást, erről az adóhatóság soron kívül értesíti az önálló bírósági végrehajtót. Az Avt. fenti joghelyének (1a) bekezdése szerint ha az (1) bekezdésben biztosított határidő megtartásában a végrehajtási kifogást előterjesztő akadályoztatva volt, és ezt a tényt a végrehajtási kifogással egyidejűleg benyújtott igazolási kérelmében igazolja, a jogorvoslati határidőbe az akadályoztatás időtartama nem számít bele. A végrehajtási kifogás előterjesztésére megállapított határidő elmulasztásával kapcsolatos igazolási kérelmet a végrehajtást foganatosító adóhatóság bírálja el. A végrehajtási kifogást a sérelmezett intézkedés vagy annak elmaradásától számított legfeljebb 6 hónapon belül lehet előterjeszteni [Avt. 24. § (3) bekezdése].

A kifogásban meg kell jelölni a sérelmezett intézkedést és azt, hogy az előterjesztő az intézkedés megsemmisítését vagy megváltoztatását milyen okból kívánja [Avt. 24. § (2) bekezdése]; ellenkező esetben az elsőfokú adóhatóság – hasonlóan az elkésett és a nem jogosulttól származó jogorvoslati kérelemhez – azt visszautasítja [Avt. 25. §-a]. A kifogást – kivéve, ha a végrehajtást foganatosító adóhatóság az abban foglaltaknak helyt ad, amelyről a kifogás előterjesztőjét tájékoztatja – a felettes adóhatóság⁶ 15 napon belül

⁴ A végrehajtói intézkedés definícióját sem az Avt., sem a 3. §-a alapján az Avt., az Air. és az Art. eltérő rendelkezése hiányában alkalmazandó Vht. nem adja; egyedül a bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről szóló 1/2002. (I.17.) IM rendelet (Vüsz.) mutat irányt. Ennek 28. § (1) bekezdése értelmében a *végrehajtó írásbeli intézkedésének* a következőket kell tartalmaznia: a) a végrehajtó nevét, az irodája címét és telefonszámát, b) a végrehajtási ügyszámot, c) az írásbeli intézkedés tartalmát, d) az intézkedés keltét, e) a végrehajtó aláírását, f) a kiadmányokon a végrehajtó bélyegzőjének lenyomatát. Az adóvégrehajtás során hozott formalizált döntések (végzés, határozat) törvényen alapuló kritériumai az Air. 73. §-ában lelhetők fel, míg az egyéb jellegű intézkedések – jellemzően jegyzőkönyvek – tartalmi és formai kellékei az Avt. 8. §-ában található (általános jegyzőkönyv, foglalási jegyzőkönyv, árverési jegyzőkönyv).

⁵ A 2019.01.01.-2020.12.31. közötti időszakban hatályos Avt. 24. § (1) bekezdése értelmében a végrehajtási kifogás előterjesztésére nyitva álló határidő *a sérelmezett intézkedéstől vagy annak elmaradásától számított 15 nap volt*. Az Avt. 2019. január 1. napját megelőző szabálya a kifogás előterjesztésének határidejét szintén jelen megközelítésben szabályozta. A köztes időszaki módosításhoz kapcsolt indoklás pusztán annyit tartott szükségesnek megállapítani, hogy a jogszabályhely tekintetében „szövegcsere módosítások” történtek, mely – mivel az Avt. 24. §-ának értelmezési keretrendszerét gyökeresen változtatta meg – elég szegényes és a gyakorlatban utóbb gyorsan cáfolt érvelés volt. Ld. Darai Péter: A végrehajtási kifogás előterjesztésének aktuális kérdései. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2019/2., 156-181. o. Ld. továbbá Kúria Kfv.I.35.540/2020.

⁶ A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerveinek hatásköréről és illetékességéről szóló 485/2015. (XII.29.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdése és 11. §-a, a 2. § (1) bekezdése alapján a NAV Korm. rend. 1. számú melléklet B) részének 9. pontja; a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 6. § (1) bekezdése és 12. § (1) bekezdése. A felettes szerv (Fellebbviteli Igazgatóság) döntésével szembeni fellebbezés elbírálására a Pénzügyminisztérium Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezető államtitkára – a NAV

bírálja el úgy, hogy a megtámadott intézkedést helybenhagyja, megváltoztatja, megsemmisíti vagy az adóhatóságot – az intézkedés jellegéhez viszonyítottan megfelelő határidő tűzésével – az elmulasztott intézkedés megtételére kötelezi [Avt. 26. § (1)-(3) bekezdései].

A jogorvoslati kérelem elbírálása tehát a végrehajtási eljárás köztes eljárási cselekménye, kihatása lényegében csak a megtámadott végrehajtói intézkedésre (mulasztásra) van. A végrehajtási kifogás illetékköteles, 5.000 Ft; a végrehajtási kifogás tárgyában hozott végzés elleni fellebbezés illetéke 10.000 Ft [az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) 29. § (5) bekezdése].

Az Avt. és a Vht. ugyanazon jogintézményét összehasonlítva három lényeges különbséget lehet tapasztalni. Az első, hogy a Vht. szerinti végrehajtási kifogás esetén a jogorvoslat előterjesztésére nyitva álló törvényi határidőt magától az intézkedéstől (mulasztástól) kell számítani, ellenben az adóvégrehajtás során a jogorvoslat benyújtásának határideje az intézkedésről (mulasztásról) való tudomásszerzéstől kezdődik.⁷ A következő elhatárolási pont a végrehajtási kifogás előterjesztésére nyitva álló objektív – jogvesztő – határidő, mely a Vht. szabályozásában 3 hónap, az Avt. alapján 6 hónap. Végül a harmadik elhatárolási pont, hogy amíg a Vht. 217. § (1) bekezdése a végrehajtási eljárás szabályait és a végrehajtási kifogást előterjesztő jogát vagy jogos érdekét *lényegesen sértő* intézkedése, illetőleg intézkedésének elmulasztása ellen biztosít lehetőséget jogorvoslatra⁸, ilyen jellegű megszorítás az Avt.-ben nem

elnöke – jogosult. Ez ellen az érintett keresettel élhet – ez esetben a NAV Központi Irányítása lesz a per alperese –; így az adóhatósági döntések jogszerűségi kontrolljának végső jogorvoslati fóruma – feltéve, hogy a jogvédelmi eszközök kimerítése az adóvégrehajtásban megtörtént – a bíróság marad.

⁷ A döntés közlésének a jelentőségét már az Alkotmánybíróság is kiemelte. „A jogorvoslati eljárás joggyakorlásához is – egyebek mellett – elengedhetetlenül szükséges, hogy az érintettek értesüljenek a határozatról, amely jogukat vagy jogos érdekeiket érinti és megismerhessék annak tartalmát. A jogorvoslat egyes elemei mikénti szabályozása vizsgálatánál figyelembe kell venni a jogorvoslattal megtámadható döntésről való tudomásszerzés garantáltságát. Az Alkotmánybíróság szerint a tudomásszerzés akkor garantált, ha megállapítható, hogy a tudomásszerzés lehetősége minden kétséget kizáróan fennáll.” {18/2016. (X.20.) AB határozat, Indokolás [17]. Ld. korább 26/2004. (VII.7.) AB határozat, ABH 2004, 398}. A taláros testület értelmezésében a jogalkotó szabadsággal bír a körben, hogy az adott eljárás természete, a döntés jellege, annak tartalma és a közléshez kapcsolódó joghatások – tekintettel a jogorvoslati eljárás érvényesítésének a lehetőségére – figyelembevételére szerint a közlésre vonatkozó jogi rendelkezéseket milyen keretek közé igazítja {35/2015. (XII.16.) AB határozat, Indokolás [27]}. A megszorítás annyiban érvényesül, hogy a közlés részletszabályai nem okozhatják a hatékony jogorvoslati eljárás való jog kiüresedését: „A jogorvoslati eljárás igénybe vételének határideje a közlés módjára és a benyújtás feltételeire irányadó rendelkezésekkel együtt nem lehet annyira bizonytalan, hogy az igénybe vételére jogosultakat ténylegesen megfosssa attól, hogy éljenek ezzel a jogukkal, ez ugyanis ellentétes az Alaptörvény XXIV. cikke (1) bekezdésében megfogalmazott tisztességes eljárás és ésszerű határidő követelményével.” {17/2015. (VI.5.) AB határozat, Indokolás [108]}. Nevezett fórum összefoglalóan adott meghatározást arra, hogy a jogorvoslati eljárás érvényesülését számos tényező érinti, ideértve a felülvizsgálat terjedelmét és annak esetleges kötöttségeit, a jogorvoslatot elbíráló szerv eljárására nyitva álló határidőt, vagy a döntés közlésére (kézbesítésére) vonatkozó szabályokat {22/2013. (VII.19.) AB határozat, Indokolás [26]-[29]}.

⁸ A Vht. 217. § (1) bekezdésének második mondata értelmében ezen alcím alkalmazásában a végrehajtási eljárás szabályainak lényeges megsértése az olyan jogszabálysértés, amelynek a végrehajtási eljárás lefolytatására érdemi kihatása volt. Ez a megoldás ugyanakkor kissé ingoványos talajra viszi a jogszabálysértés mércéjének minősítését. A Vht. 217. § (5) bekezdése ugyanis azt is rögzíti, hogy ha a

lehető fel. Ugyanakkor a jogintézmények érdemi egyezősége miatt az eltérő szabályozásra – melyre kissé idegenkedve tekintek – kellőképpen racionális indok megítélés szerint nincsen, ez ellenben már a törvényalkotásra tartozó kérdés.⁹

II.2. A fellebbezés

Ehhez képest *speciális jogvédelmi eszköz a fellebbezés*. Az Avt. 28. § (1) bekezdése értelmében önálló fellebbezésnek van helye a) az adóhatóság végrehajtási eljárása során e törvény vagy a Vht. alapján hozott b) a végrehajtási kifogás előterjesztési határidejének elmulasztása miatt benyújtott igazolási kérelmet elutasító c) a végrehajtási kifogást visszautasító és d) a végrehajtási kifogást elbíráló végzés ellen. Hivatkozott jogszabályhely (2) bekezdése azt rögzíti, hogy az Art. vagy az Air. szabályainak alkalmazásával hozott végzések elleni fellebbezés tekintetében az Art., illetve az Air.

kifogás elkészített, nem tartalmazza a miniszteri rendeletben meghatározott szakértői díjelőleg letétbe helyezéséről szóló igazolást, vagy olyan intézkedés ellen irányul, amely nyilvánvalóan nem lényegesen jogszabálysértő, továbbá ha a kifogást az előterjesztő felhívás ellenére hiányosan adja be, a bíróság a kifogást hivatalból elutasítja. A közigazgatási eljárásjogban vita tárgyául szolgáló eljárás jogszabályi „zsinórmértékkel” kapcsolatos álláspontok abban nagyvonalakban egyeznek, hogy *nem választhatóak el a tisztességes és „fair” ügyintézéshez való jog kérdéseitől*. A tisztességes ügyintézéshez való jog (Alaptörvény XXIV. cikke) azon alapvető tézist támasztja alá, hogy a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közigazgatás törvény alá rendeltsége, a kiszámíthatóság – értve az egységes jogalkalmazást is –, illetőleg az eljárási garanciák biztosítása összekapcsolódik az egyes alapjogok védelmével, mintegy feltételezve egymást (Kúria Kfv.V.35.216/2014., Kfv.I.35.016/2017.). Az eljárás tisztessége egy olyan minőség, amit csak az ügy összes körülménye figyelembevételével lehet megítélni; az egyes garanciák hiánya ellenére éppúgy, mint minden részletszabály betartása mellett lehet az eljárás méltánytalan, vagy nem tisztességes {6/1998. (III.11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 98; 14/2002. (III.20.) AB határozat, ABH 2002, 101, 108; 7/2013. (III.1.) AB határozat, Indokolás [24]; 3303/2020. (VII.24.) AB határozat, Indokolás [50]}. Fenti jog nem azonosítható csak és kizárólag a jogszabályok megtartásával, jóllehet szükséges feltétele {3311/2018. (X.16.) AB határozat, Indokolás [26]}. A tisztességes eljárás követelményeinek elemei így izoláltan nem vizsgálhatóak, azok csak együttesen értelmezhetőek. A tisztességes eljáráshoz való jog – mivel annak sérelme csak az adott ügy részleteinek ismeretében válhat nyilvánvalóvá – maga is mérlegelés eredménye, következésképp azzal nem is állítható szembe más alapvető jog, vagy alkotmányos cél sem. A tisztességes ügyintézéshez való jog értelmezése során a Kúria kifejtette, hogy hivatkozott alapelv sérelme akkor állapítható meg, hogyha összekapcsolódik egy más eljárási szabályszegéssel, ezen keresztül kihat az ügy érdemi megítélésére olyképpen, hogy a továbbiakban nem orvosolható [1/2010. (II.18.) Közigazgatási jogegységi határozat, 7/2016. számú Közigazgatási elvi határozat]. Mindemialatt a közigazgatási eljárás garanciális szabályainak megsértése az ügy érdemére kiható jogsértést eredményezhet még abban az esetben is, ha a szabályok betartása mellett is ugyanazon döntést hozná a hatóság (Kúria Kfv.III.37.162/2015., Kfv.IV.35.642/2015., Kfv.IV.37.936/2015., Kfv.IV.37.134/2019.). Az eljárási garanciák is hordozhatnak olyan értéket, hogy megszegésük nem értékelhető csak és kizárólag a következmény felől, vagyis a hiba következmény nélkülisége nem pusztán az ügy érdemére kifejtett hatás (ok-okozati kapcsolat) szempontjából vizsgálható, hanem azon aspektusból is, hogy sértették-e (érintették-e) az eljárási szereplők jogait [EUB C-72/12. számú (Gemeinde Altrip) ügy]. Viszont minden esetben az ügy érdemére kiható jogszabályszegés, hogyha az ügyféltől a hatóság az őt megillető jogot megvonja, nem tud élni a jogorvoslati, vagy más olyan jogával, amely a döntéssel szembeni védekezést biztosítaná a részére.

⁹ A végrehajtási kifogás illetéke a Vht. szerinti eljárásokban 15.000 Ft [Itv. 43. § (8) bekezdése]; ezt félretolva pusztán azért nem említettem különbségként, mert a jogintézmények karakterisztikáját, illetőleg az uniformizálásra való igényt érdemben nem befolyásolja. A bírósági végrehajtás során előterjeszthető végrehajtási kifogásról ld. Juhász Eszter: A végrehajtási kifogás új szabályainak margójára. *Jog-Állam-Politika*, 2012/3., 131-142. o.

rendelkezéseit¹⁰ kell alkalmazni, ebben az esetben a felettes adóhatóság – a NAV Fellebbviteli Igazgatóság – jár el, jogorvoslati fórumként.

Rendszerszinten a két – szervezeten belüli – jogorvoslati forma a jogvédelem halasztó hatálya tekintetében különíthető el. Ez lényegében minden egyes jogorvoslati formának a legfontosabb kérdése; tudniillik a hatékony jogorvoslattal szemben kívánalomként az jelentkezik, hogy a jogát gyakorló részéről az elbírálásáig ne kelljen tartani a támadott döntés végrehajthatóságától. Ezen problémakörrel – vagyis az részét képezi-e a hatékony jogvédelemnek, vagy sem – már a taláros testület is foglalkozott.¹¹ Álláspontom szerint nehezen vitatható, hogy bármely jogorvoslat a döntés végrehajtását megelőzően lát(hat)ja el a szándékolt funkcióját, hiszen azt bizonyos esetekben a végrehajtás formálissá teheti.¹² Az adóvégrehajtás jogorvoslati formái ilyen megközelítés mentén is elkülönülnek. Amíg a végrehajtási kifogásnak – az árverés kitűzését követően benyújtott, az árverés kitűzésének jogszerűségét vitató, első alkalommal benyújtott végrehajtási kifogás kivételével – a további végrehajtási cselekményekre nincsen halasztó hatálya [Avt. 27. §-a], a végrehajtási eljárás során hozott végzéssel szemben benyújtott fellebbezés a döntés végrehajtására – törvény eltérő rendelkezése hiányában – halasztó hatályt jelent [Air. 125. §-a].¹³ Ugyancsak különbség tapasztalható a végrehajtási kifogás és a fellebbezés

¹⁰ Air. 121-127. §-ai.

¹¹ A korábbi alapjogi gyakorlatból ld. 953/B/1993. AB határozat, ABH, 1996, 432, 434-435; 54/1996. (XI.30.) AB határozat, ABH 1996, 173, 197; 42/2004. (XI.9.) AB határozat, ABH 2004, 551, 583-584.

¹² 71/2002. (XII.17.) AB határozat, ABH 2002, 417, 426-427; 39/2007. (VI.20.) AB határozat, ABH 2007, 464, 484. „A végrehajtási kifogás intézményének igénybevétele akkor felel meg a jogorvoslati jog hatékonyságához kapcsolódó követelménynek, ha az adós megismerheti mind a végrehajtási cselekmény foganatosításának alapjául szolgáló okiratot, mind pedig az ügy iratait.” {22/2013. (VII.19.) AB határozat, Indokolás [29]}. Ellenben az Alkotmánybíróság a 3004/2022. (I.13.) AB határozata Indokolásának [38]-[54] pontjaiban – mely részletesen foglalkozik a jogorvoslati jog tartalmával – nem tekinti a hatékony jogorvoslati tartalmi elemének a halasztó hatály kérdését, legalábbis nem szól róla érdemben; egyebekben utal arra, hogy egyrészt a jogorvoslati jog nem követel feltétlen érvényesülést, másrészt a jogorvoslati jog az érdemi, vagy az eljárást befejező döntés elleni jogorvoslati kezdeményezéséhez biztosít jogot. Későbbi döntésében a taláros testület kiemelte, hogy a jogorvoslati hatékonysága – főszabály szerint – magában foglalja, hogy a jogorvoslati általánosan a döntés végrehajtását megelőzően kell biztosítani, ez nem abszolút, feltétlen érvényű követelmény; a felek különös érdekei, vagy más okok indokolhatják a halasztó hatály kizárását, vagy azt, hogy a jogorvoslati tekintet nélkül kerüljön sor egy adott jogalkalmazói döntés végrehajtására {9/2023. (VI.20.) AB határozat, Indokolás [94]-[95]}. *A halasztó hatály kizárása a jogorvoslati végrehajthatóság lehetőségét jelenti* {Indokolás [109]}. Ld. továbbá 3547/2023. (XII.21.) AB végzés, Indokolás [90]-[91]. Maga a jogorvoslati jelentheti a konkrét jogi eszközt (fellebbezés, panasz, kifogás, keresetlevél stb.), amely megnyithatja az utat az első döntés után egy második döntéshez való jog érvényesítéséhez {3004/2022. (I.13.) AB határozat, Indokolás [39]}. Ugyanakkor az adóvégrehajtásban megjelenő végrehajtási kifogás és a fellebbezés lehetősége az előbb jelzett AB döntés ismeretében nem is feltétlenül tartozik a hatékony jogorvoslati jog alkalmazásának hatálya alá. A taláros testület értelmezése szerint ugyanis ehhez az szükséges, hogy egyrészt az elsőfokú eljárásban a jogorvoslati jog szempontjából érdeminek minősülő vagy az eljárást befejező döntést hoztak; másrészt az előbbi döntések alanyi jogot, vagy konkretizált jogos érdeket sértenek a jogorvoslati kérelem szerint {AB határozat, Indokolás [54]}. Márpediglen az adóvégrehajtás során igénybe vehető jogvédelmi eszközök esetében az első feltétel jellemzően hiányzik.

¹³ A különbségek némiképp önkényes kategorizálás szerint azon aspektusból is megközelíthetők, amely a végrehajtás során foganatosított cselekményekkel szembeni jogorvoslatot az intézkedés formalizáltsága (végzés-fellebbezés; vagy egyéb végrehajtási cselekmény/mulasztás-végrehajtási kifogás) talaján határolja el. A szeparálás amellet is lehetséges, hogy amíg egyes végrehajtási cselekmények foganatosítása *ex*

elbírálása tekintetében a felettes szerv vizsgálatának irányát illetően is. Az előbbi – az Avt. 24. §-ának megfogalmazásából és a jogintézmény törvényi rendeltetéséből kiindulva – az adóvégrehajtó törvénysértő intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása elleni sajátos jogorvoslat. Ebből következik, hogy a felettes szerv a végrehajtó tevékenységét egy foganatosított végrehajtási cselekményre irányadó anyagi és eljárási szabályok megtartása szempontjából vizsgálja (ideértve a mulasztást is)¹⁴, melyet a jogorvoslati kérelmet előterjesztő érvkészlete is jelentősen befolyásol, hiszen abban meg kell jelölni azt is, hogy a kérelmező a jogsérelmet miben érte tetten, az adott intézkedés megváltoztatását hogyan, milyen mértékben kívánja. Ugyanakkor ezzel szemben a fellebbezés esetén ha az elsőfokú adóhatóság a fellebbezést felterjeszti, a felettes szerv a fellebbezéssel megtámadott döntést és a döntéshozatalt megelőző eljárást megvizsgálja, tekintet nélkül arra, hogy ki és milyen okból fellebbezett [Air. 127. § (1) bekezdése]. Itt tehát nem érvényesül a végrehajtási kifogásnál rögzített korlát; a felülvizsgálat fókuszába járulékos jelleggel az adóeljárás összes – a döntést megelőző – mozzanata is bekerül.

II.3. A közigazgatási per

Még inkább kivételes jogorvoslatnak számít a közigazgatási per indításának lehetősége; a NAV Fellebbviteli Igazgatóság – mint felettes szerv – által hozott döntéseknél a jogszabály utat enged a másodfokú döntés bírósági felülvizsgálatának. A közigazgatási perben a kereset benyújtásának szabályait a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) 29. § (1) bekezdése, 37-39. §-ai, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) elektronikus kapcsolattartásra irányadó 605-608. §-ai szabályozzák.

Az Avt. mögöttes jogszabályaként alkalmazandó Air. 130. § (1) bekezdése értelmében az adózó – az önálló fellebbezéssel nem támadható végzések kivételével – a véglegessé vált döntés ellen indíthat közigazgatási pert. Az adóvégrehajtásban hozott egyes másodfokú döntésekkel szembeni bírósági jogorvoslat lehetőségét – már ami a végzéseket illeti – a 2018. január 1. napjával hatályba lépő Avt. szabályozása teremtette meg, az adóvégrehajtás jogvédelmi struktúrája ezt megelőzően csupán a szervezeten belüli döntéskontroll lehetőségére épült. Ez nem sértett sem jogszabályt, sem pedig alkotmányos elvárásokat.¹⁵ Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy az alapjogi

officio történik, az alakszerű döntések meghozatalára – jellemzően – az adós kérelme eredményeként kerül sor.

¹⁴ Az elbíráló szerv így nem dönt az ügy érdemében, vagyis a végrehajtási eljárás befejezése tárgyában {Ld. 3179/2013. (X.9.) AB végzés, Indokolás [9]; 3252/2014. (X.14.) AB végzés, Indokolás [5]; 3197/2016. (X.11.) AB végzés, Indokolás [30]; 3168/2018. (V.16.) AB végzés, Indokolás [46]; Kúria Kfv.V.35.189/2021.}. A végrehajtási eljárás során foganatosított cselekmények tehát – függetlenül attól, hogy azokra a végrehajtási eljárás speciális jellege folytán ugyanazon eljáráson belül kerül sor – egymással nem képeznek egységet; a végrehajtónak a kifogás elbírálása után is folytatnia kell az eljárást, hogy a végrehajtás be tudja tölteni a jogalkotó által meghatározott funkcióját.

¹⁵ Túlpontosan mutatott rá az anonim lektor arra, hogy egy jogvita peresíthetőségének követelménye nem a jogorvoslati jogra, hanem a bírósághoz fordulás jogára vezethető vissza; a bírósághoz fordulás joga ugyanis a tisztességes hatósági eljáráshoz (tisztességes ügyintézéshez) való jog egyik részjogosítványa. A bírósághoz fordulás joga általánosságban azt az elvárást támasztja a szabályozással szemben, hogy az eljáró bíróság a perbe vitt igényekről érdemben hozhasson döntést; vagyis az eljárás tisztességességének önmagában még nem elégséges feltétele a bírósági út igénybevételének lehetővé tétele, ehhez az kell, hogy

védelem „csak” a rendes jogorvoslatokra terjed ki. Az Alaptörvény nem rögzít azzal kapcsolatosan többlet követelményt, hogy hány lépcsős jogvédelmi fórum biztosítja a jogorvoslatához való jog hatékony gyakorlását – ténylegesen hogyan épüljön fel a jogorvoslat rendszere –, mint ahogyan a rendkívüli jogorvoslat intézményét sem teszi kötelezővé.¹⁶ A taláros testület érvelésében „...Az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdéséből az a követelmény vezethető le alapjogként, hogy az alkotmányjogi értelemben vett érdemi adóhatósági döntéssel szemben *legalább egy rendes jogorvoslati lehetőség az adózók rendelkezésére álljon, amely* abban az értelemben *hatékony jogorvoslatot biztosít számukra*, hogy másik szervezeti egységhez vagy szervhez fordulhatnak, igénybevételét nem gátolják jogszabályi előírások és a jogorvoslatot elbíráló fórum megfelelő hatáskörrel (döntési lehetőségekkel) rendelkezik orvosolni a hatósági jogsértést. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdését tehát kielégíti az a jogorvoslati rezsim, amely a jogorvoslati rendszerben legalább egy ponton az előbbieknél megfelelő jogorvoslati eszközt, fórumot és hatáskört intézményesít.”¹⁷ Az Alkotmánybíróság másrészt nyomatékosította azt is, hogy a jogorvoslat biztosításának elvárása „pusztán” az érdemi – az ügydöntő – határozatokra vonatkozik.¹⁸ A közigazgatási eljárásjogban a határozathoz – ügydöntő aktushoz – önálló jogorvoslat társul, a nem ügydöntő végzéshez járulékos jogvédelem – mely a határozattal, vagy az eljárást megszüntető végzéssel szembeni fellebbezésben gyakorolható – tartozik.¹⁹

A közigazgatási peres jogvédelem az adóeljárás tekintetében már részletezettekhez képest szintén sajátos. A Kp. 85. § (1) bekezdése alapján a bíróság a közigazgatási tevékenység jogszerűségét a kereseti kérelem korlátai között vizsgálja. A jogszabályhely (2) bekezdése arról rendelkezik, hogy a bíróság a közigazgatási tevékenység jogszerűségét – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a megvalósításának időpontjában fennálló tények

a bíróság az irányadó jogszabályok ismeretében határozhasson arról, hogy melyik perigény jogos és melyik nem az {17/2018. (X.10.) AB határozat, Indokolás [46]-[47]; 8/2020. (V.13.) AB határozat, Indokolás [44]-[50]}.

¹⁶ 1319/B/1993. AB határozat, ABH 1994, 690, 691; 3025/2016. (II.23.) AB határozat, Indokolás [24]; 3202/2017. (VII.21.) AB végzés, Indokolás [13]; 3098/2019. (V.17.) AB határozat, Indokolás [22]; 3309/2020. (VII.24.) AB határozat, Indokolás [13]; 3407/2021. (X.15.) AB végzés, Indokolás [13]; 3372/2022. (VII.25.) AB végzés, Indokolás [28]; 3323/2023. (VI.21.) AB végzés, Indokolás [15].

¹⁷ 3223/2018. (VII.2.) AB határozat, Indokolás [72].

¹⁸ 38/2006. (IX.20.) AB határozat, ABH 2006, 489, 491-492; 17/2015. (VI.5.) AB határozat, Indokolás [85]; 3239/2017. (X.10.) AB végzés, Indokolás [14]; 3111/2021. (IV.14.) AB határozat, Indokolás [34]; 11/2023. (VI.20.) AB határozat, Indokolás [38]; 3458/2023. (XI.7.) AB végzés, Indokolás [35].

¹⁹ A fejtegetést – a jogorvoslatához való jog tartalmi elemeit – összefoglalva arra juthatunk, hogy a jogorvoslatához való jog valamely érdemi döntés kapcsán, annak korrekciója iránti igénnyel egy másik szervhez, vagy ugyanazon szervben belül magasabb fórumhoz való fordulás lehetősége {3064/2014. (III.26.) AB határozat, Indokolás [15]; 3223/2018. (VII.2.) AB határozat, Indokolás [73]; 12/2019. (IV.8.) AB határozat, Indokolás [16]; 3220/2019. (X.11.) AB határozat, Indokolás [27]; 3496/2022. (XII.20.) AB végzés, Indokolás [10]; 3539/2023. (XII.21.) AB határozat, Indokolás [42]. Ahogy arra a 12. lábjegyzetben utaltam, a jogorvoslatához való jog az érdemi, illetve az eljárást befejező döntésekkel szembeni jogorvoslat kezdeményezéséhez biztosít jogot. „Az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében azonban ez a fogalmi elem sem értelmezhető formálisan: adott esetben a döntés joghatására figyelemmel határozható meg, hogy érdemi, illetve eljárást befejező döntésről van-e szó. Vagyis minden esetben az adott döntésnek az adott eljárásban betöltött helyzetén kívül a döntés joghatásaira figyelemmel lehet megítélni, hogy a jogorvoslati jog szempontjából érdemi, illetve eljárást lezáró döntésről van-e szó.” {3111/2021. (IV.14.) AB határozat, Indokolás [33]}.

alapján vizsgálja. A bírósági joggyakorlat (Kúria Kfv.I.35.789/2013., Kfv.III.37.192/2017., Kfv.I.35.086/2020.) egyértelmű, hogy a közigazgatási per kereteit a kereset és a támadott döntéshez kötöttség határozzák meg. A bíróság – a hivatalból észlelendő semmisségi okokat kivéve – kizárólag a kereset szerinti jogszabálysértésről dönthet.²⁰

A közigazgatási per megindításának a feltétele tehát, hogy a jogosult az adóeljárási jogorvoslati fórumrendszert “végigjárja”. Ezt célozza a Kp. 4. § (2) bekezdésének – a Kp. 48. §-át pontosító – 2019. december 20. napjától hatályos módosítása. Ezek szerint a vitatott tevékenység akkor lehet közigazgatási jogvita tárgya, ha bármely a közigazgatási tevékenységgel közvetlenül érintett fél a vitatott tevékenységgel szemben jogszabály által biztosított közigazgatási jogorvoslatot kimerítette, vagy a pert jogszabály előírása miatt más közigazgatási eljárás előzte meg.²¹ A Kp. 4. § (4) bekezdésének b) pontja kimondja, hogy – törvény eltérő rendelkezése hiányában – nincs helye közigazgatási jogvitának önállóan valamely közigazgatási cselekmény megvalósítását szolgáló járulékos közigazgatási cselekmény jogszerűségére vonatkozóan. Hogyha az önállóan támadható közigazgatási cselekmények kapcsán az ügyfél a jogorvoslati jogával nem élt, egyes intézkedések – fizetési felhívás, az eljárás szüneteléséről való tájékoztatás, ismételt felhívás és értesítés az eljárás folytatásáról stb. – járulékosan értelmezhetők, azok közvetlenül közigazgatási jogvita tárgyat nem képezhetik. A végrehajtás komplexitását értékelve a Kúria a Kfv.II.37.059/2020. számú ügyben kimondta, hogy a végrehajtási kérelemről való döntés nem járulékos cselekmény. Az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtás összetett, a végrehajtás céljának megvalósulását számtalan – az Avt., az Air., az Art., illetve a Vht. szerinti – eljárási eszköz biztosítja, így a bírósági felülvizsgálatra csak az Air. 130. § (1) bekezdése szerint nyílik mód.

III. Egyéb kérelmek és minősítési kérdések az adóvégrehajtásban

Általánosságban a kérelem az adózó olyan nyilatkozata, amellyel hatósági eljárás lefolytatását, illetve a hatóság döntését kéri jogának vagy jogos érdekének érvényesítése érdekében [Air. 44. § (1) bekezdése]. Az adóvégrehajtási eljárás során – logikusan – nem kizárólag jogorvoslati kérelem előterjesztésére van mód; az előterjesztett kérelem esetén pedig az adóhatóságnak döntéskényszere áll fenn, az Air. 46. § (1) bekezdése alapján annak tartalom szerinti elbírálására köteles. A kérelem beérkezésekor az adóhatóságnak 8 napon belül meg kell vizsgálni, hogy fennáll-e valamilyen oka a kérelem

²⁰ Eszerint ha a bíróság a keresetben megjelölt jogszabálysértést nem tartja megállapíthatónak, más – a megjelölttől érdemben eltérő – jogsérelemre a közigazgatási döntés hatályon kívül helyezését (vagy annak megváltoztatását) nem alapíthatja. Ezt meghaladóan az alperesi döntéshez kötöttség alapján a bíróság nem minősítheti az alperes döntését sem jogszerűnek olyan indokra hivatkozással, amelyet maga a támadott döntés nem tartalmaz.

²¹ A Kp. 48. § (1) bekezdésének e) pontja értelmében a bíróság a keresetlevelet visszautasítja, ha a felperes anélkül indít pert, hogy bármely fél a vitatott tevékenységgel szemben jogszabály által biztosított közigazgatási jogorvoslatot kimerítette volna, vagy a pert más közigazgatási eljárásnak kell megelőznie.

visszautasításának²², ennek hiányában azt érdemben a rá vonatkozó ügyintézési határidőn belül²³ elbírálja, vagy az eljárást megszünteti.²⁴

Az adóvégrehajtási eljárás során előterjeszhető konkrét kérelmek közül maga az Avt. is nevesít néhányat; ezek közé tartozik a végrehajtási eljárás felfüggesztése iránti kérelem [Avt. 15. § (3) bekezdése],²⁵ a fedezetcsere [Avt. 50. § (1)-(4) bekezdései]²⁶, a fizetési kedvezmény iránti kérelem [Avt. 16. § (1) bekezdésének a) pontja²⁷]. Emellett egyéb tartalmú kérelmek előterjesztésére is van lehetőség [foglalás hatálya alól történő feloldás iránti kérelem, elévülés megállapítására irányuló kérelem²⁸, a végrehajtási eljárás megszüntetésére irányuló kérelem²⁹, végrehajtás korlátozása iránti kérelem (Vht. 55. §-a)³⁰, iratbetekintés iránti kérelem (Air. 42-43. §-ai)³¹ stb.].

²² Az adóhatóság a kérelmet 8 napon belül végzéssel visszautasítja, ha a) a kérelem elbírálására nincs hatásköre vagy arra nem illetékes, és áttételnek nincs helye, b) a kérelem nyilvánvalóan lehetetlen célra irányul, c) jogszabály a kérelem benyújtását kizárja, d) jogszabály a kérelem előterjesztésére határidőt vagy határnapot állapít meg, és a kérelem idő előtti vagy elkésett, e) az adóhatóság a kérelmet érdemben már elbírálta, és változatlan tényállás és jogi szabályozás mellett ugyanazon jog érvényesítésére irányuló újabb kérelmet nyújtottak be, vagy f) a kérelem nyilvánvalóan nem az előterjesztésére jogosulttól származik (Air. 48. §-a).

²³ Az Air. 50. § (2) bekezdése szerint ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, az ügyintézési határidő 30 nap, amelyet az adóhatóság vezetője egy alkalommal – indokolás mellett – 30 nappal meghosszabbíthat.

²⁴ Az Air. 49. § (1) bekezdése.

²⁵ A témában ld. Gyüre Péter: A bírósági végrehajtási eljárás cselekményeinek láncolatát átmenetileg megakasztó intézmények. *Debreceni Jogi Műhely*, 2018/1-2. <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/view/6905/6354> (letöltve: 2024.01.26.).

²⁶ Ld. Kovács Orsolya – Darai Péter: Fedezetcsere az adóvégrehajtásban. *Jog-Állam-Politika*, 2023/2., 135-152. o.

²⁷ Ellenben az Avt. a fizetési kedvezményre irányuló eljárást csak utalás szintjén szabályozza, a kritériumrendszere az Art.-ban található [Art. 198-201. §-ai].

²⁸ Az Avt. 18. § (1) bekezdésének d) pontja alapján az elévülésre alapítottan a végrehajtási eljárás megszüntetéséről szóló végzést az adóhatóság hivatalból is köteles meghozni, de nincsen akadálya, hogy az adós terjesszen elő ezt célzó kérelmet (Kúria Kfv.V.35.189/2021.).

²⁹ Az Avt. 18. § (1) bekezdése szerint végzéssel meg kell szüntetni a végrehajtási eljárást, ha a) az adós a tartozását maradéktalanul megfizette, b) a tartozást az adóhatóság teljes egészében behajtotta, c) a tartozást az adóhatóság teljes egészében elengedte, d) a tartozások végrehajtásához való jog a rá vonatkozó szabályok szerint elévült, e) valamennyi adótartozás vonatkozásában a végrehajtáshoz való jog megszüntetésére került sor, f) a végrehajtható okirat visszavonásra vagy megsemmisítésre került, g) megkeresésre folytatott végrehajtás esetén a behajtást kérő, illetve a behajtást kérő hatóság ezt kérte, h) az adós meghal, vagy jogutód nélkül megszűnik és a végrehajtás a XII. Fejezet alapján van folyamatban – ide nem értve a büntetőeljárásban elrendelt zár alá vétel és a vagyonek Kobzás, valamint az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés céljából folyamatban lévő végrehajtási eljárást –, vagy i) törvény így rendelkezik.

³⁰ Az Avt. nem tartalmaz rendelkezést a végrehajtandó követelés végrehajtási eljárás során bekövetkező csökkenése esetén követendő eljárásra. Az Avt. 5-6. §-ai szerint a végrehajtási cselekmények sorrendjét, időpontját az adóhatóság e törvény keretei között maga határozza meg, azonban a végrehajtási cselekmények közül azokat kell foganatosítani, amelyekkel a leghatékonyabban érhető el a végrehajtás célja, ugyanakkor az adósra nézve – az arányosság elvének figyelembevételével – a legkisebb mértékű korlátozással jár [539/D/2005. AB határozat, ABK 2008, május, 773, 776; Legfelsőbb Bíróság (Kúria) Pfv.I.20.212/1999.]. Emiatt az adóhatóság köteles vizsgálni az adós által a végrehajtandó követelés csökkenését (megszűnését) állító kérelmét. Amennyiben az adós arra hivatkozik, hogy a végrehajtásnak nem volt helye, az adóhatóság köteles ezen hivatkozásra is érdemi választ adni. Az Avt. szerint a végrehajtási eljárás az első végrehajtási cselekmény foganatosításával indul – így az eljárás megindításához

A legfontosabb kérdés az egyes kérelmek elbírálása során annak eldöntése, hogy az jogorvoslati kérelemnek (végrehajtási kifogásnak, fellebbezésnek) minősül, vagy pedig egy más irányú joghatás kiváltását (is) célozza. Ezzel már a Kúria is foglalkozott; a Kúria Kfv.I.35.383/2020. számú ügyben hozott végzésben rögzítettek alapján az Avt. 24. §-a szerinti végrehajtási kifogásnak az a beadvány tekinthető, amely az adóhatóság, illetve az önálló bírósági végrehajtó foganatosított törvénytörtő intézkedését, vagy intézkedésének elmulasztását támadja. Minden más, az adóhatóság végrehajtási eljárását érintő beadványt az Air. 46. § (1) bekezdésének szabályát alkalmazva – tartalma szerint – az Avt. konkrét intézményének alkalmazását érintő kérelemként kell elbírálni. Mindez tehát azt jelenti, hogy egy adott beadvány minősítése során első lépcsőben azt kell megvizsgálni, hogy a kérelem a végrehajtó valamely intézkedése ellen irányul-e, vagy mulasztás megszüntetését célozza.

Az Avt. nem határozza meg a végrehajtási kifogással támadható intézkedésnek a fogalmát, azt a végrehajtás céljából mégis le lehet vezetni; ezt az Avt. 1. §-ához hozzáfűzött jogszabályi indokolás határozza meg. Ennek figyelembevételével a kúriai joggyakorlat azokat a cselekményeket tekinti végrehajtási kifogással támadható intézkedések körébe tartozónak, amelyeknek a megvalósulása előmozdítja a jogi helyzet helyreállítását, vagyis a hitelezőt illető eredmény elérését (intézkedésnek minősülő cselekmény hiányában egy intézkedés elmulasztása kifogásolható). Azon beadványokat, melyek nem a hitelezőt illető eredmény eléréséhez szükséges cselekményeket, hanem magát a végrehajtást – mint az eljárást – érintik, a tartalmuk szerint (végrehajtási eljárás felfüggesztése, megszüntetése, megszűnésének megállapítása, fizetési kedvezmény iránti kérelem) kell kezelni.³² Ez azért is releváns, mert a végrehajtási eljárás lefolytatására és az annak során benyújtott adózói kérelmek elbírálására első fokon a vármegyei

nincsen szükség külön döntés meghozatalára –, végrehajtási kifogásnak ellenben csak a végrehajtás során tett törvénytörtő végrehajtói intézkedés (mulasztás) miatt van helye. Különös gondossággal kell vizsgálni azt, hogy a törvénytörtést adós a végrehajtás során tett intézkedéssel, vagy a végrehajtás megindításával kapcsolatban állítja. Mivel az Avt. nem szabályozza önállóan a jogsértő módon elrendelt végrehajtandó követelés csökkenése esetén követendő eljárást, az Avt. utaló szabályai (2-4. §-ai) alapján az Air., az Art. és a Vht. alkalmazandó. Annak sincs akadálya, hogy a hivatalbóli jogorvoslati eljárás – azaz az Air. 120. §-a szerinti döntés visszavonása, avagy módosítása – szabályait alkalmazza az adóhatóság, ha azt szükségesnek ítéli. Ennek az sem képezi akadályát, ha az eljárást az adós kezdeményezi (Kúria Kfv.I.35.521/2020.).

³¹ Az adóvégrehajtásban is érvényesül viszont az iratbetekintési jogra vonatkozó általános szigorítás. Az Air. 43. § (1) bekezdése alapján nem lehet betekinteni a) az adóhatóság, illetve a felettes szerv döntés előkészítéssel összefüggő belső levelezésébe, b) a nemzetközi információcsere keretében más államból érkező megkeresés irataiba, c) a döntés tervezetébe, d) az eljárás egyéb résztvevője természetes személyazonosító adatait tartalmazó jegyzőkönyvbe, ha az adóhatóság ezen adatokat zártan kezeli, e) a minősített adat védelméről szóló törvényben foglalt személyi feltételek teljesülésének hiányában a minősített adatot tartalmazó iratba, f) a védett adatot tartalmazó iratba, ha azt az érintett adat védelmét szabályozó törvény kizárja, g) az iratnak azon részébe, amelynek megismerése a más személyre vonatkozó, adóitkot érintő rendelkezésbe ütközik, h) a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti szignalizáció keretében az adóhatóság részére megküldött megkeresés irataiba.

³² Kúria Kfv.I.35.225/2020.; Kfv.I.35.226/2020. Ezen megközelítés a Kúria Kfv.I.35.521/2020. számú ügyében szintén megjelenik, ahol ugyancsak tetten érhető az álláspont, miszerint mivel az Avt. a végrehajtói intézkedés definíciójával adós maradt, annak meghatározására a végrehajtás célja ad módot, mely az Alaptörvény 28. cikkéből is levezethető.

igazgatóságok rendelkeznek hatáskörrel, míg ezzel szemben a jogorvoslati kérelem elbírálása – mint arra utaltam – a NAV Fellebbviteli Igazgatóság hatáskörébe tartozik.³³

IV. A kérelmek minősítése egy konkrét ügy tükrében

IV.1. Az adóeljárás

Az elsőfokú adóhatóság a perben nem álló adós céggel (a továbbiakban: adós) szemben indult végrehajtási eljárás során a pénzügyintézetnél vezetett bankszámlára hatósági átutalási megbízást (a továbbiakban: inkasszót) bocsátott ki. A felperes 2022. március 17. napján 5.041.000 Ft-ot utalt át az adósnak, mely összeget a pénzügyintézet átutalt a végrehajtói letéti számlára.

A felperes 2022. március 17. napján az elsőfokú adóhatóságnál elektronikus úton előterjesztett kérelmében az adós bankszámlájára elutalt összeg visszautalását kérte, majd 2022. március 27. napján – a jogi képviselője útján – a felperes végrehajtási kifogást is benyújtott. Ebben a felperes arra hivatkozott, hogy az átutalt összeg sem az adóhatóságot, sem az adóst nem illeti meg, melyre tekintettel a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:579. § (1) bekezdése alapján jogalap nélkül gazdagodhatnak, így kérte a pénz visszautalását. A kérelmét felperes 2022. április 5. napján ismételten előterjesztette, majd 2022. április 12-13. napjain és 2022. április 19. napján újra visszautalás iránti kérelmeket küldött az elsőfokú adóhatóságnak.

Az elsőfokú adóhatóság arról tájékoztatta a felperest, hogy a 2022. március 27. napján és 2022. április 5. napján előterjesztett beadványait visszautalás iránti kérelemként fogja elbírálni, majd ezt követően a felperes kérelmét határozattal elbírálva elutasította. Indokolásában hivatkozott az Avt. 3. §-ára, 42. § (1) bekezdésére, a Vht. 79/A. §-ára, 82/A. § (1) bekezdésére, továbbá a Ptk. 6:579. § (1) bekezdésére; a törvényesen kibocsátott inkasszóval végrehajtott összeggel jogalap nélkül pusztán az adós gazdagodhatott, így vele szemben léphet fel a felperes visszatérítés iránti igényvel.

A felperes fellebbezése folytán eljáró alperes az elsőfokú határozatot – eltérő indoklás mellett – helybenhagyta. Érvelése alapján az elsőfokú adóhatóság jogszerűen utasította el a kérelmet, mivel a felperes nem jelölt meg olyan jogszabályt, amely alapján az összeg visszautalása iránt intézkednie kellett volna. Jogalap nélküli gazdagodás megállapítására végrehajtási eljárásban nincs lehetőség, arra csak polgári peres eljárásban van mód. Az alperes azt is rögzítette továbbá, hogy az inkasszó jogszerűségi felülvizsgálata nem ezen

³³ A jogorvoslati kérelmek és egyéb kérelmek elhatárolása mellett figyelemmel kell lenni az előbbieket egyéb jogvédelmi eszközöktől történő megkülönböztetésére is. Konkrét példára vetítve a végrehajtási igényper a végrehajtási kifogástól abban különbözik, hogy a lefoglalt vagyontárgy foglalás hatálya alóli feloldása nem a végrehajtó törvénysértő eljárása miatt következik be, hanem mert a felperes bizonyítja, hogy az egyébként jogszerűen végrehajtás alá vont vagyonelem az ő tulajdona, vagy azon más olyan joga van, amely a végrehajtás alkalmával való értékesítésnek az akadályát képezi. A végrehajtási igényper tehát alapvetően tulajdoni per, emiatt az eredményessége független a végrehajtó törvénysértő, vagy jogszerű eljárásától. Ellenben a végrehajtási kifogás elbírálása során is adódhat a következtetés, hogy már maga a foglalási cselekmény is jogszabálysértő volt, mely a végrehajtói intézkedés megsemmisítése mellett a lefoglalással érintett vagyontárgy foglalás hatálya alóli feloldását eredményezi.

eljárásra tartozó kérdés, az csupán az Avt. 24. §-a szerinti végrehajtási kifogásban vizsgálható, ezért az elsőfokú határozatból mellőzte az inkasszó törvényes voltával kapcsolatos megállapításokat és az erre utaló jogszabályi hivatkozásokat [Avt. 41. § (1) bekezdése, 42. § (1) bekezdése, Vht. 79/A. §-a, 82/A. § (1) bekezdése].

IV.2. A közigazgatási per

A felperes a keresetlevelében a Kp. 38. § (1) bekezdésének a) és d) pontjaira³⁴ hivatkozással kérte az alperes határozatának megváltoztatását, az adós részére tévesen átutalt összeg visszautalását és az alperes kötelezését a 2022. március 27. napján kelt végrehajtási kifogás elbírálására. Előadta, hogy közte és az adós között jogviszony nem áll fenn, számlakibocsátásra nem került sor, valójában egy másik vállalkozás felé kiállított számláit kívánta kiegyenlíteni, de az utalás előtt nem vette észre, hogy tévesen az adós adatait tartalmazó űrlapot használta. A téves utalás összege sem az adóst, sem az alperest nem illeti meg. Ugyan az alperes határozata helyesen idézte a jogszabályi rendelkezéseket [Avt. 41. § (1) bekezdése, Vht. 79/A. § (1) bekezdése], ugyanakkor azokat tévesen alkalmazta és a jogalap nélküli gazdagodás kapcsán is mellőzte a Ptk. 6:582. § rendelkezését. Az alperes eljárása sérti az Air. 1. §-át, 8. § (2) bekezdését, 58. § (1) bekezdését, 120. § (3) bekezdését, az Avt. 3. §-át, 24. §-át, 35. § (2) bekezdését, 41. § (3) bekezdését és 102. § (1) bekezdését. Bár a Vht. 79/A. § (1) bekezdése értelmében végrehajtás alá az adóst megillető pénzüsszeg vonható, az alperes olyan pénzt vont végrehajtás alá, amely adóst soha nem illette meg semmilyen jogcímen.

Az alperes védiratában a kereset elutasítását kérte. Előadása szerint a peres eljárásnak nem tárgya az inkasszó jogszerűségének és a Vht. 79/A. § (1) bekezdésének vizsgálata. A végrehajtási kifogás elbírálatlan voltával kapcsolatos felperesi hivatkozásra előadta, hogy felperes kérelme visszautalás iránti kérelemként került nyilvántartásba vételre, mely tényről az elsőfokú adóhatóság a felperesi képviselőt tájékoztatta, amit a képviselő 2022. április 12. napján vett kézhez, vagyis tudomása volt az adóhatósági eljárás irányáról.

A Szegedi Törvényszék a 3.K.701.185/2022/4. számú ítéletében a felperesi keresetet elutasította. Az indokolása szerint a felperes 2022. március 27. napján és 2022. április 5. napján előterjesztett beadványát az elsőfokú adóhatóság visszautalás iránti kérelemnek tekintette és az adóhatóságok elbírálták a végrehajtási kifogást, vagyis vizsgálták az inkasszó jogszerűségét. Az Avt. 3. §-a és 42. § (1) bekezdése, a Vht. 79/A. § (1) bekezdése, 7. § (3) bekezdése és 82/A. § (1) bekezdése alapján – a Kúria EBH 2011.2321. számú és BH 2015.342. számú döntéseire hivatkozva – a Törvényszék

³⁴ A Kp. 38. § (1) bekezdésének rendelkezése szerint a keresetben kérhető a) a közigazgatási cselekmény hatályon kívül helyezése, megsemmisítése vagy megváltoztatása, b) a közigazgatási cselekmény elmulasztásának megállapítása, c) közigazgatási cselekmény megvalósításának megtiltása, d) a közigazgatási jogviszonyból eredő kötelezettség teljesítésére kötelezés, e) a közigazgatási szerződéses jogviszonnyal vagy a közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatban okozott kár megtérítésére, illetve sérelemdíj megfizetésére kötelezés, f) a közigazgatási tevékenységgel előidézett jogsértés tényének vagy a közigazgatási jogviszony szempontjából lényeges egyéb ténynek a megállapítása. A mulasztással kapcsolatos jogorvoslatokra ld. Szívós Alexander Roland: A mulasztási per elmélete és gyakorlata. *Kúriai Döntések – Bíróági Határozatok*, 2023/4., 739-744. o. <https://kuria-birosag.hu/hu/kuriai-dontesek/szivos-alexander-roland-mulasztasi-elvelete-es-gyakorlata> (letöltés: 2024.01.28.).

megállapította, hogy az adós rendelkezésére álló, pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt pénzüsszeg végrehajtás alá vonható. Az adóhatóság az adós bankszámlájára inkasszót adott ki, ezért arról a felperes által tévesen utalt összeget a bank köteles volt levonni és átutalni a végrehajtó letéti számlájára, nem vizsgálhatta az inkasszó kiadásának jogszerűségét. Az alperesnek sem kellett vizsgálnia azt, hogy a bankszámlára miért és hogyan került a végrehajtás alá vont összeg; így mind az első-, mind a másodfokú – alperesi – adóhatóság törvényesen járt el akkor, amikor a felperes végrehajtási kifogását és a visszautalás iránti kérelmét elutasította. Emellett az elsőfokú bíróság azon alperesi állásponttal is azonosult, hogy nem az adóhatóság, hanem az adós gazdagodott jogalap nélkül, mivel a beszedett pénzüsszeg egyrészt az államot illeti, másrészt a beszedett összeggel adós tartozása csökkent, a vagyona gyarapodott. A felperes nincsen viszont elzárva attól, hogy a polgári jog szabályai alapján peres úton követelje vissza az adós bankszámlájára tévesen utalt összeget.

IV.3. A kúriai felülvizsgálati eljárás

A felperes a felülvizsgálati kérelmében a jogerős ítélet hatályon kívül helyezésével az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására és új határozat hozatalára utasítását kérte. Véleménye szerint a jogerős ítélet részben iratellenes, részben téves jogértelmezése alapul. Iratellenes az ítélet azon megállapítása, miszerint a végrehajtási kifogását elbírálták, mivel erre vonatkozó adóhatósági döntés nem áll rendelkezésre. Felperes továbbra is fenntartotta, hogy az adóhatóság olyan összeget vont végrehajtás alá, amely az adóst soha és semmilyen jogcímen nem illette meg. A Vht. „az adós rendelkezése alatt álló” kifejezést használja az „adós rendelkezésére áll” kifejezéssel szemben. A „rendelkezése alatt áll” többet jelent egyszerű hozzáférésnél, mivel hogyha az összegről az adós jogszerűen nem rendelkezhet, akkor az nem is áll a rendelkezésére. A jogalap nélküli gazdagodás kérdésében a felperes a keresetlevelében foglaltakat változatlanul meghivatkozta; az adóhatóság a felperes állításaira bizonyítást nem folytatott, egyértelmű tényelőadást sem tett arra vonatkozóan, hogy azokat vitatja-e, vagy valóban fogadja-e el.

Az alperes felülvizsgálati ellenkérelme a jogerős ítélet hatályában történő fenntartására irányult, kiemelve azt, hogy a felperest tájékoztatta arról, hogy beadványait a tartalmuk alapján visszautalás iránti kérelemként és nem végrehajtási kifogásként bírálja el az Air. 46. § (1) bekezdése szerint. Az alperes utalt arra, hogy az elsőfokú bíróság iratszerűen ismertette az alperesi döntés megállapításait, az ítélet indokolása helyesen akként értelmezendő, hogy a felperes visszautalás iránti kérelmének az elbírálása történt az adóvégrehajtás során. Az elsőfokú bíróság ítélete jogszerű, az ügy érdemi elbírálására kiható jogszabálysértés nem állapítható meg.

A Kúria a felülvizsgálati kérelmet – részben – alaposnak ítélte meg, melynek eredményeként a Kfv.VI.35.034/2023/7. számú ítéletében a jogerős ítélet végrehajtási kifogásra vonatkozó részeit hatályon kívül helyezte, a visszafizetési kérelem jogszerűségéről hozott döntését – a Kp. 121. § (2) bekezdése alkalmazásával – hatályában fenntartotta. A felülvizsgálati fórum elsősorban utalt arra, hogy az elsőfokú bíróság jogerős ítéletét – bizonyítás felvétele nélkül – a Kp. 115. § (2) bekezdése alapján alkalmazandó 108. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a felülvizsgálati kérelem,

valamint az ellenkérelem keretei között vizsgálhatja felül. Ennek során az volt rögzíthető, hogy *a felperes az Alaptörvény XXVIII. cikkének (7) bekezdésében rögzített jogorvoslathoz való jogát gyakorolta, amikor az elsőfokú határozattal szemben fellebbezést, a másodfokú döntés bírósági felülvizsgálata iránt keresetet, majd a meghozott elsőfokú ítélettel szemben felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő.* A felperes felülvizsgálati kérelme – igazodva a kereseti kérelméhez – ezért két irányú volt: egyrészt érdemben vitatta a visszautalás iránti kérelme elutasításának jogszerűségét, másrészt a végrehajtási kifogás elbírálatlanságára hivatkozott, ezzel kapcsolatban az elsőfokú ítélet iratellenességére. Így a felülvizsgálati eljárásban a Kúriának is e két körben kellett törvényességi vizsgálatot végeznie.

A végrehajtási kifogásra vonatkozó felülvizsgálati kérelem kapcsán a legfőbb bírói szerv – az Avt. 24. § (1) bekezdésében rögzített végrehajtási kifogás jogintézményének szabályait áttekintve – arra az álláspontra jutott, hogy az első- és másodfokú határozat, valamint a jogerős ítélet egyaránt ellentmondásos felperes adóvégrehajtási eljárásban benyújtott beadványai tartalmi megítélésében. Az elfekvő iratokból megállapíthatóan felperes első alkalommal 2022. március 17. napján kérte az adós részére utalt összeg visszafizetését, majd 2022. március 27. napján és 2022. április 5. napján – azonos tartalommal és jogszabályi hivatkozással megjelölten – végrehajtási kifogást terjesztett elő, mely ugyancsak a pénz visszafizetését célozta. Az elsőfokú adóhatóság tájékoztatta a felperest arról, hogy utóbbi beadványait tartalmilag visszautalás iránti kérelemnek tekintette. A határozatban az elsőfokú adóhatóság azonban ugyanakkor az Avt. 41. § (1) bekezdésére, 42. § (1) bekezdésére, a Vht. 79/A. §-ára, 82/A. § (1) bekezdésére is hivatkozott, a felperes visszafizetés iránti kérelmében előadottak alapján vizsgálta az inkasszó jogszerűségét, idézte az ott alkalmazandó jogszabályokat. Az alperes az elsőfokú határozat indokolását e körben megváltoztatta, kimondva, hogy az inkasszó nem képezi az eljárás tárgyát, az csak az Avt. 24. §-a szerinti végrehajtási kifogásban bírálható el.

Az elsőfokú bíróság az ítéletében rögzítette, hogy a felperes 2022. március 27. napján és 2022. április 5. napján is végrehajtási kifogással élt, ahogyan kiemelte azt is, hogy az adóhatóság – attól függetlenül, hogy azt visszautalás iránti kérelemnek tekintette – a felperes végrehajtási kifogásait érdemben elbírált. Ezzel szemben az alperes a felülvizsgálati ellenkérelmében azzal érvelt, hogy az elsőfokú ítéletet helyesen úgy kell értelmezni, hogy a felperes visszautalás iránti kérelmét bírálta el. A Kúria ennek kapcsán megállapította, hogy a felperes fenti, szövegszerűen is teljesen egyező beadványaiban jogszabályi hivatkozással konkrétan megjelölte a kérelem tárgyát, az adóhatóság sérelmezett intézkedését és azt, hogy annak megváltoztatását milyen okból kívánja; tartalmilag a kérelem ezért megfelel az Avt. 24. § (1)-(2) bekezdéseiben foglalt – és a végrehajtási kifogással szemben támasztott – törvényi feltételeknek. Az elsőfokú bíróság jogszerűen minősítette e felperesi beadványokat végrehajtási kifogásként, ellenben iratellenesen állapította meg, hogy az alperes a felperes által előterjesztett végrehajtási kifogást elbírált, mert ezt sem a közigazgatási iratok, sem az alperes nyilatkozatai nem támasztják alá.

A Kúria szerint – nem vitatva az Air. 46. § (1) bekezdésében szereplő tartalom szerinti elbírálás elvének létjogosultságát – különös figyelemmel a Kúria Kfv.I.35.226/2020. számú ügy döntésében foglaltakra, az Avt. nem határozza meg a végrehajtási kifogással támadható intézkedés fogalmát, azt a végrehajtás céljából lehet levezetni; emiatt azt, hogy egy beadványt végrehajtási kifogásnak vagy egyéb kérelemnek kell-e tekinteni, az Avt. szabályainak alkalmazásával kell meghatározni. *A végrehajtás célját az Avt. 1. §-ához kapcsolódó törvényi indokolás úgy határozza meg, hogy a cél egy rendezetlen, nem megfelelő jogi helyzet kényszerrel történő helyreállítása.* A jogi indokolás figyelembevételével, alkalmazva az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdését a Kúria rögzítette, hogy a közigazgatási eljárásban az adóhatóság nem bírálta el a felperes végrehajtási kifogásait, így nem dönthetett arról a felperesi állításról, hogy tévesen utalta át az összeget, ami sem az adóst, sem az adóhatóságot nem illeti meg. A végrehajtási kifogásokról az adóhatóságnak önálló és alakszerű döntést kellett volna hoznia. A Kúria ezért a jogerős ítélet erre vonatkozó részeit a Kp. 121. § (1) bekezdésének a) pont alapján hatályon kívül helyezte azzal, hogy a felperes részéről előterjesztett végrehajtási kifogásokról az adóhatóságnak önálló, alakszerű döntéseket kell hoznia, elbírálva a felperes részéről előterjesztett valamennyi kifogásrészét.³⁵

A Kúria ezt követően vizsgálta a visszafizetési kérelmek tárgyában hozott döntés jogszerűségét. A 2022. március 17. napján, 2022. április 12-13. napjain és 2022. április 19. napján előterjesztett felperesi kérelmek – a felperes részéről sem vitatottan – az adósnak elutalt összeg visszautalása iránti kérelmek voltak, melyeket az elsőfokú hatóság, illetve az alperes elbírált. Az elsőfokú bíróság jogszerűen ítélte helyesnek azon megállapítást, hogy a felperes nem jelölt meg olyan jogszabályt, amely megalapozhatta volna az összeg visszautalását, mint ahogyan helytállóan döntött akkor is, amikor polgári bírósági útra terelte a jogalap nélküli gazdagodás megállapítása iránti felperesi igény elbírálását. Utóbbi kapcsán a Kúria mind a közigazgatási határozati megállapításokkal, mind az elsőfokú ítéletben hivatkozottakkal egyetértett. *A jogalap nélküli gazdagodás jogintézménye magánjogi eszköz, szabályainak alkalmazása szubszidiárius* (BH 1997.483.). Ennek okán a jogalap nélküli gazdagodás kérdésköre és a Ptk. 6:579. § (1) bekezdése szerinti feltételek fennállásának megítélése polgári peres bíróság hatáskörébe tartozik, melyre tekintettel visszafizetési kérelemként nem elbírálnak, vagyis a felperes az igényét egy polgári perben érvényesítheti.

V. Összegző gondolatok

Magam is tisztában vagyok azzal, hogy a választott téma még kissé feltérképezetlen; ellenben már a tény, hogy az adóvégrehajtás alkalmával hozott döntések felülvizsgálati fórumaként a bíróság is eljárhat, önmagában komoly mozgatórugóját jelenti az

³⁵ A Kúria kiemelte, hogy a Kp. 2. § (1) bekezdése szerint közigazgatási perben a bíróság feladata, hogy eljárásával a közigazgatási tevékenységgel megvalósított jogsértéssel szemben – erre irányuló megalapozott kérelemnél – hatékony jogvédelmet biztosítson, a közigazgatási tevékenység jogszerűségét megítélje. Az elsőfokú bíróság nem foglalhat elsőként állást olyan kérdésben, amit a közigazgatási hatóság nem is vizsgált, amelyről nem döntött, mivel az a hatósági hatáskör elvonását eredményezné (Ld. még Kúria Kfv.VI.37.906/2022.). A jogerős ítélet ezen része tehát iratellenes, az adóhatóság a végrehajtási kifogást nem bírálta el, így arról az elsőfokú bíróság nem dönthetett.

adóhatósági joggyakorlatban – esetlegesen – tetten érhető hiányosságok kiküszöbölésének. A bírói döntések tartalma és azoknak a kellőképpen megalapozott érvei tükröződnek az adóhatósági munkában is, ugyanis nem csupán a jogszabályok határolják be az adóhatóság tevékenységét, hanem annak a közigazgatás törvényes működésének felügyeletét ellátó bírói hatalom is irányt mutat. Kétségtelen, hogy a közigazgatási végrehajtás – értve jelen tanulmányra vetítetten az adóvégrehajtást – és a bírósági végrehajtás akár alapelvi, akár jogintézményi szinten mutat rokon vonásokat, vagyis esetenként a bírósági végrehajtási eljárások kapcsán hozott verdiktek is jelenthetnek sorvezetőt egy-egy problematikus kérdés megoldásában.³⁶ Rövid kutatásom következtetéseként viszont azt is szándékomban állt egyértelművé tenni, hogy az Avt. némiképpen izoláltan működő szabályrendszerének bíróság általi értelmezése is szükséges ahhoz, hogy az adóhatóság úgy láthassa el az adóeljárás végső szakaszában a hatásköreit, hogy cselekvése átlátható legyen³⁷, a jogszabályok maradéktalan betartására irányuljon és figyelemmel legyen a bevezető részben hivatkozott kettősségre; nevezetesen védje a költségvetési érdekeket, de – ennek ellensúlyaként – az adósi

³⁶ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a bírósági végrehajtás valamennyi jogintézménye az adóvégrehajtásra volna adaptálható. Az Alkotmánybíróság is kiemelte, hogy „A végrehajtás általánosságban kikényszerített jogérvényesítés, amelyhez az állami szervek jogköreit alkalmazzák. A végrehajtás foganatosítójának közhatalmi eszközökkel kell rendelkeznie. Ez nem jelenti azonban azt, hogy ezzel a törvény előtti jogegyenlőség elve sérülne, vagy a végrehajtó jogosítványai sértenék azt a szabályt, amely szerint az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés nélkül biztosítani kell. Végrehajtásnál szükségszerű, hogy – már a végrehajtható okirat keletkezését követően, a követelés jogcímétől függetlenül – a végrehajtás foganatosítójának más jogosítványai vannak, mint a végrehajtási eljárás kezdeményezőjének vagy elszenvetőjének. Az alapvető jogok érvényesítéséhez hozzátartozik az állami döntésekből eredő vagy más kötelezettségek érvényre juttatása is. A végrehajtás útjára azonban az Alaptörvény semmilyen szabályt nem tartalmaz (azon kívül, hogy az Alaptörvényben a büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyelet szerepel az ügyészség jogköreinél). Az Avt. hatálya alá tartozó követelések végrehajtása során az adóhatóság általában 'saját maga' jár el, vagy ha ennek feltételei adottak, akkor a végrehajtást az önálló bírósági végrehajtó foganatosítja. Ugyanúgy, ahogyan az adónak minősülő követeléseknél, a más, de az Avt. hatálya alá tartozó követeléseknél sem követelmény az Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdése alapján az, hogy az adóhatóságtól elkülönülő, független más állami szerv útján történjen a végrehajtás, ha az az állami adó- és vámhatóság javára szól. Végrehajtható okirat keletkezését követően a végrehajtásba az adóhatóságtól „független más állami szerv” bevonása kényszere nem vezethető le az Alaptörvényből.” {3379/2022. (X.12.) AB határozat, Indokolás [41]}. A taláros testület ugyanitt utalt arra, hogy „A bírósági végrehajtó által foganatosított bírósági végrehajtás és a NAV által foganatosított adóvégrehajtás (a közigazgatási végrehajtás részeként) egymástól eltérő útjai a végrehajtásnak. Ezeknek az egyes részletszabályai (pl. végrehajtható okiratok köre, a költségek és azok viselése, jogorvoslat) az adóra a végrehajtás során eltérően hatnak. Nem lehet ezért megállapítani általánosságban azt sem, hogy valamely kötelezettség végrehajtásának a Vht. vagy az Avt. tárgyi hatály alá rendelése általánosságban az adóra, vagy a végrehajtást kérőre az előnyösebb vagy a hátrányosabb. Előfordulhat az is, hogy az Avt. hatálya alá tartozó kötelezettség végrehajtására irányuló eljárást bírósági végrehajtás útján, a Vht. szerint kell tovább folytatni, az Avt. egyes rendelkezései alkalmazása mellett. Az adóhatóságot megillető követelések végrehajtásának az Avt. hatálya alá vonása az Avt. 1. § (4) bekezdése szerint – a követelés eredeti vagy megváltozott jogcímétől függetlenül – a kifejtettek szerint nem jelenti a bírói úthoz való jog vagy a törvény előtti jogegyenlőség sérelmét, és nem valósít meg hátrányos megkülönböztetést az alapvető jogokat illetően.” {Indokolás [43]-[44]}.

³⁷ A végrehajtási eljárás garanciarendszere és átláthatósága amiatt közérdek, mert a hatóság alapeljárásától elkülönült szabályozáson alapul és részben más jogintézményekre épülő hatósági jellegű tevékenységet jelent. Ld. Fábrián Adrián – Ivancsics Imre: *Hatósági jogalkalmazás a közigazgatásban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2018, 166. o.

jogvédelem garanciális elemeit³⁸ szintén érvényre juttassa. Ezen folyamatnak a tartalom szerinti elbírálás elve az egyik lényeges állomása, amelyet az adóvégrehajtás során is szem előtt kell tartani.

³⁸ Az Alkotmánybíróság többször kiemelte, hogy a közvetlen alkotmányos garanciák gazdaságossági és célszerűségi okokból az adott eljárás egyszerűsítése, vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhetők [11/1992. (III.5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 84-85; 49/1998. (XI.27.) AB határozat, ABH 1998, 372, 376-377; 5/1999. (III.31.) AB határozat, ABH 1999, 75, 88-89; 422/B/1999. AB határozat, ABH 2004, 1316, 1320, 1322].

Kacska Roland:

A mesterséges megtermékenyítés és az embrió jogi helyzete

A jogértelmezés és az eddig kialakult gyakorlat alapján az embrióra nem tekinthetünk tárgyként, azonban teljes személyi státuszt sem tulajdoníthatunk neki. Számos orvostudományi előrelépés függhet az embrión végzett kutatások eredményességétől, amely felvetheti azt a kérdést, hogy az embrió védelme gátat szabhat-e a tudományos célzatú kutatásoknak, amelyek, akár mondhatjuk úgy is, hogy az emberi élet érdekeit szolgálja. Erre a válasz azonban csak úgy adható meg, ha elsőként arra tudunk válasszal szolgálni, hogy milyen alapjogi és etikai státusza van egy embriónak. Abban az esetben, ha morális értéke és alapjogi jogalanyiséga a megszületett emberével azonos terjedelmű, akkor emberi méltósága alapján azonos mértékű védelemnek kell, hogy megillesse a kutatás szabadságával szemben. Ha nem azonos, akkor viszont ez nem ítéhető meg ilyen egyszerű módon. Ennek értelmében meddig is terjedhet az a „határ” ameddig még a laboratóriumi kutatások terjeszkedhetnek? Milyen alapjogok sérülhetnek vagy egyáltalán sérülhetnek-e valamilyen alapjogok ennek kapcsán?

I. A bioetika alapvetései, a bioetikai jogok rendszere

A bioetika az etikai tudományágak között a normatív etika közé sorolható szakterületnek minősül. Pontosabb megközelítésben e körön belül az alkalmazott etika része, melynek meghatározott célja, hogy a modern biológiában és az orvostudományban felvetődő erkölcsi kérdésekre szisztematikus módon filozófiai vizsgálatokat valósítson meg.¹

A bioetikai jogok, másnéven biomedicinális jogok elsőként a beteg jogokra enged asszociálni, vagyis jelenthet egyfajta kiindulópontot e terület vonatkozásában. A világ folyamatos és egyre nagyobb mértékben fokozódó fejlődésével együtt a technika és az élettudományok rendszere is olyan tendenciával fejlődik, amely számos lehetőséget ad arra, hogy alapvető emberi jogainkba, az emberi életbe, az ember biológiai létezésébe és reprodukciós folyamataiba beavatkozzon.² Az emberi létbe való beférkőzés orvosbiológiai célja nem csak kizárólag egy gyógyítási eljárás lehet, hanem beszélhetünk, akár nemváltoztató műtétekről, az emberi génállományba való beavatkozásról és valljuk be a határvonal az alapvető emberi jogaink és ezen beavatkozások között nagyon szűknek tekinthető. Önrendelkezési jogunkkal kapcsolatban, emberi méltóságunk és az élethez való jog számos bioetikai dilemmát tár elénk az emberen végzett művi beavatkozásokat illetően. A bioetikai jogok és az azok kapcsán felmerülő dilemmák egyre magasabb fokú jelentőségéhez több tényező is hozzájárult. Ez a jelenség vezet a mai társadalomban is jelen lévő „feszültséghez” és a modern orvosi technológiáknak köszönhető bioetikai jogi hiátusok kialakulásához. A bioetikai jogok általános emberi jogokat takarnak, melyek az

¹ Kovács József: *A modern orvosi etika alapjai, Bevezetés a bioetikába*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2006, 29. o.

² Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: *Emberi Jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 89. o.

egészségügy területén nyilvánulnak meg, s melyek alkotmányjogi alapvető emberi jogok és alapelvek rendszerét jelentik. Bennük az egyenjogúság, személyiségi jogok, az élethez, az emberi méltósághoz való jog és a személyes szabadság sérthetetlenségének elveire ismerhetünk rá. Mint már említettem tehát a leírtak arra engednek következtetni, hogy az orvosi technológia folyamatos fejlődése által emberi méltóságunk és integritási jogaink veszélybe kerülhetnek.³

I.1. Hogyan kapcsolódnak az emberi jogok a bioetikai jogokhoz?

A természetjogi gondolkodás szerint minden ember, emberi létéből fakadóan elidegeníthetetlen jogokkal rendelkezik, míg a szerződéses elméletek alapján a társadalmi szerződések megkötése által az emberek, emberi jogaikkal csak is maguk rendelkezhetnek. Ennek értelmében az emberi jogok rendszerének kialakulására mindkét irányzat erősen hatott. Először azonban az emberi jogok „halmazának” tételes jogi vonatkozásaival az 1791. évi francia alkotmányban találhatunk rá, amely már tartalmazott emberi jogi katalógust. A következő lépcsőfok az emberi jogok megjelenésével kapcsolatban a II. világháború alatt bontakozott ki. A háború hatására a nemzetközi szervezetek különböző nemzetközi dokumentumokat hoztak létre, melyeknek egyik legfontosabb rendelkezéseik részét képezték az emberi jogok is. Kiemelkedő természetjogi felfogásként említhetjük meg ezzel kapcsolatban azt a nézetet, mely szerint az emberek olyan elidegeníthetetlen jogokkal rendelkeznek, amelyeket egyetemes, nemzetek felett álló védelem illet meg.⁴ A bioetika és az emberi jogok nagy részben közelítenek egymáshoz, ennek köszönhetően több ponton is kapcsolat vélhető fel közöttük. Az egymás iránti közelítő kapcsolatnak azonban a különböző nézetek szerint könnyen lehetnek hátulütői. Az emberi jogokat erősen előtérbe helyező és azokért küzdő személyek attól tartanak, hogy számtalan olyan nemzetközi norma jelenhet meg, amely nehezen kikényszeríthető vagy kötelező erővel nem is rendelkezik. Továbbá, hogy az emberi jogok felhígulnak és jogbizonytalanság alakul ki rájuk nézve. A bioetikával foglalkozó szakemberek pedig a nemzetközi jog merevsége és nehezen áttekinthető dogmatikája miatt a bioetikai tudomány fejlődésének előrehaladását féltik. A bioetika kérdéseit az elmúlt évtizedekben jogi normák megalkotásával próbálták meg rendezni, mely az utóbbi időben inkább a genetikára és az összejtutásokra összpontosít nagyobb figyelmet. Ezzel ellentétben az emberi jogok köre egyre inkább bővülni látszik. George Annas amerikai bioetikus véleménye szerint, a bioetika fejlődését segítheti az, hogy az emberi jogokra nagyobb hangsúly terelődik. A bioetikának élnie kell az emberi jogok eszköztárával. Az emberi jogok és a bioetikai jogok kapcsolatában viszont egy biztos, hogy a két alapvető emberi értékre és jogokra épülő diszciplína határai markánsan átjárhatóbbnak számítanak napjainkban.⁵

³ Sári János – Somody Bernadette: *Alapjogok, Alkotmánytan II.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 323. o.

⁴ Szútor Vivien: *A géntechnológia jogi és etikai aspektusai.* [https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Szutor Vivien A geentechnologia jogi es etikai aspektusai.pdf](https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Szutor_Vivien_A_geentechnologia_jogi_es_etikai_aspektusai.pdf) (letöltve: 2024.03.21.).

⁵ Sándor Judit: *Az én molekulám, Bioetikai és emberi jogok a XXI. század elején.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016, 17-18. o.

II. A modern orvosi technológiák megjelenése, a reprodukciós orvoslás

Az egyre modernebb és újabb orvosi technikák, illetve technológiák megjelenéséhez gyakran inkább csak komoly reményeket fűzünk és bennük megoldást látunk az emberi szervezetet érintő betegségek komoly skáláját illetően, azonban többek között arra nem gondolunk, hogy azoknak milyen káros hatásai vagy hátrányai lehetnek. Az orvostudomány fejlődése folyamatos lehetőségeket tárhat elénk, mivel egyre több és hatásosabb eszköz jön létre ennek következtében. Olyan diagnosztikus és terápiás eszközökről beszélhetünk, melyeknek köszönhetően a korábban gyógyíthatatlannak számító betegségek akár megelőzhetővé, de ami még inkább fontosabb, korán felismerhetővé és gyógyíthatóvá válhatnak. Az újnak vélhető egészségügyi módszerek, terápiák, beavatkozások elfogadása azonban nem minősül „egyszerű” folyamatnak. Rendszerint időt és energiát kíván, és ezzel együtt az orvostudomány eddigi szabályainak felülvizsgálatát is igényli, amellet, hogy maguknak a polgároknak is meg kell tudni megérteni és elfogadni azt, hogy ennek a változásnak mi az értelme és jelentősége.⁶

Az orvostudomány ugrásszerű fejlődése által a meddő párok is közelebb kerülhetnek egy olyan álom valóra váltásában, melyet egy újszülött gyermek teljesíthet be az in vitro fertilizációs eljárásnak, azaz az anyatesten kívüli művi megtermékenyítésnek köszönhetően. Az abortusz problémaköréhez képest, az élet kezdetéről kialakult elvek sokkal erőteljesebben mutatkoznak meg az anyatesten kívül létező embrióval kapcsolatban. Ez nagyban annak is köszönhető, hogy mivel itt a magzati élet és annak embrionális fejlődése nem természetes módon megy végbe, hanem egy komplikált orvostechikai eljárás segíti azt létrehozni. Bár arra később is utalok, hogy az anya önrendelkezési jogát a magzat élethez való jogával nem állíthatjuk szembe oly módon, mint a terhesség-megszakítás folyamatában, azonban az in vitro fertilizáció esetében a be nem ültetett embriók későbbi sorsával érdemes foglalkozni. Az anyatesten kívüli embrió jogi helyzetének megalapozása egy nagyon esszenciális kérdésnek minősül, ugyanis csak így válhat szabályozhatóvá az, mi történjen a művi megtermékenyítés során fel nem használt embriókkal vagy azok kutatási célzatú létrehozatalával.⁷ Ugyanis a magzatkísérletek esetében a fel nem használt embriók egy idő után vagy megsemmisítésre kerülnek vagy a magzatkísérletek szabad „tárgyaivá” válnak. E mellett a beültetésig fagyasztott állapotban kerülnek tárolásra és már ebben a stádiumban is „sokuk” elpusztul.⁸

II.1. Asszisztált reprodukciós technikák

Az asszisztált reprodukciós technikáknak számos részéről tehetünk említést. Léteznek olyan eljárások, melyek választási jogosultsággal ruháznak fel arra vonatkozóan, hogy például egy mesterségesen életben tartott zigóta közül melyik kerüljön beültetésre vagy

⁶ Tóth Gábor Attila: *A jogok törvénye, Értekezések az alkotmányos szabadságról*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014, 82. o.

⁷ Navratyil Zoltán: "Embrióbarát" módszerek? *Iustum Aequum Salutare* 2012/1. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1129829> (letöltve: 2024.03.21.) 55.

⁸ Jobbágyi Gábor: A művi megtermékenyítés jogi és erkölcsi kérdőjelei. *Iustum Aequum Salutare*, 2006/1-2. 150. o.

akár váljon veszendővé. Itt mintegy genetikai szelekció valósulhat meg ez által. A tudomány ma már annak sem szab gátat, hogy tudományos kutatási céllal terápiás indokokat, - vagy akár egy új egyed létrejövetelének megvalósítását szem előtt tartva azonos genetikai állományú embriókat hozzanak létre. Ezek mellett lehetőség van az embrió génállományába való beavatkozásra a genetikai állomány gyógyításának vagy „javításának” céljából.

Ezen gondolatmeneten elindulva mégis milyen alapjogvédelmi konzekvencia mutatható ki vajon egy mesterségesen létrehozott embrióval kapcsolatban?

Először is elég abból kiindulni, hogy az ilyen fajta genetikai beavatkozások még embrionális szakaszban történnek így az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény megfogalmazása alapján nem tekinthetünk rájuk magzatként, melyet az élethez való jogból is levezethetően védelem illet és szemben áll a nők önrendelkezési jogával.

a) Genetikai szelekció

Mint már említettem az asszisztált humán reprodukciós eljárásoknak meghatározó eleme a mesterségesen létrehozott embriók genetikai szelekciója. Kardinális kérdés mivel nem minden „kreált” embrió válik beültetés „tárgyává”. Magát a beültetést megelőző szelekció és a fel nem használt fagyasztott embriók sorsa mögött számos etikai és jogi elv húzódik meg. Külön említést érdemel az Oviedói egyezmény 11. cikke, mely tiltja az egyén örökletes genetikai állománya alapján történő hátrányos megkülönböztetést, továbbá a 12. cikk meghatározza, hogy csak orvosi vagy kutatási célból, megfelelő genetikai tanácsadás biztosításával lehet olyan vizsgálatokat folytatni, amelyek genetikai betegségek előrejelzésére, a betegségre való genetikai hajlam kimutatására, illetve annak megállapítására szolgálnak, hogy a páciens hordoz-e betegséget előidéző gént.⁹ Arról viszont, hogy melyik embrió kerüljön kiválasztásra vagy mi történjen a fel nem használt embriókkal az egyezményben nem találhatunk helytálló rendelkezést.¹⁰

b) Klónozás

A genetikai szelekció után fontos kérdéseket vethet még fel, hogy létrehozhatóak-e emberi embriók, kutatási, terápiás vagy reprodukciós célból. Az Oviedói egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve minden olyan beavatkozást tilt, amelynek célja egy másik élő vagy holt emberi lényel genetikailag azonos emberi lény létrehozása. Az UNESCO-nyilatkozat 11. cikke szerint nem engedhetőek meg az olyan, emberi méltósággal ellentétes eljárások mint például az emberi lények klónozása. Az ENSZ nyilatkozata és a WHO határozata alapján pedig az emberi egyén klónozása etikailag elfogadhatatlan, és ellentétes az emberi méltósággal és integritással. A nemzetközi jogi dokumentumok nem pontosítják magát a tilalmat. Ebből következik, hogy az Európai Unió Alapjogi Chartájának a személyi integritásról rendelkező 3. cikk 2. pontja értelmében a reprodukciós klónozás tilos, azonban a terápiás célzatú nem. A megkülönböztetésnek köszönhetően nincs kizárva az a lehetőség, hogy embrionális szöveteket, szerveket

⁹ Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt egyezmény: Egyezmény az Emberi Jogokról és a Biomedicináról, 11-12. cikk.

¹⁰ Tóth: i.m. 119. o.

hozzanak létre.¹¹ A magyar Alaptörvény III. cikke viszont eltérő rendelkezést tartalmaz. E szerint tilos az emberi fajnemestést célzó gyakorlat, az emberi test és testrészek hasznoszerzési célú felhasználása, valamint az emberi egyedmásolás.¹² Az emberi egyedmásolás kategorikus tilalma miatt veszélybe kerülnek a megelőzési, diagnosztikus és terápiás eljárások is, illetve a jogszabály szó szerinti értelmét tekintve a humán embrionális őssejtkutatás korlátozása is megvalósulhatna. Ebben a kérdésben az Alaptörvény gyakorlati következményei jelenleg bizonytalannak számítanak.¹³

c) Genetikai mérnökség, mint jövő

Genetikai mérnökség, mint tökéletesítési eljárás? A génállományba való beavatkozás által a tudomány és az orvoslás olyan isteni vagy természeti eredetű területre lép, amelyre az embernek véleményem szerint nem lenne „joga” közbenjárni, mivel ez számos veszélyes tényezőt hordozhat magával. Először is egy egyenlőségi elv alapján a genetikai állomány „minőségének” javítását csak a leggazdagabb emberek tudnák igénybe venni, ezzel kiszorítva az alsóbb társadalmi rétegeket, mely az egyenlőtlenségek növekedését vonná maga után. Ezt azzal is magyarázhatjuk, hogy az ember társadalomban betöltött szerepe, családi élete, karrierútja jelenleg is nagyban függ a születéskori adottságaitól. Továbbá egészségügyi veszélyekkel és kockázatokkal járhat, ha az eljárásoknak köszönhetően generációkra kiható, káros genetikai változások mennek végbe, amely akár visszafordíthatatlan is lehet. Ennek ellenére a tilalom elleni kifogások gyakran csak spekulációknak minősülnek és ez által könnyen a tudomány fejlődésének gátját is jelenthetik. A demokratikus államokban viszont nem beszélhetünk egységesen kialakult joganyagról. Az EU Alapjogi Charta 3. cikk 2. pontja szerint tilos az eugenika, különösen az egyedkiválasztást célzó gyakorlat.¹⁴ Az Oviedói egyezmény 13. cikke pedig kizárólag megelőzési, kórfelismerési és gyógyítási célokat tűz korlátul az emberi génállományba való beavatkozásnak, ráadásképpen az eljárások nem irányulhatnak a leszármazottak genetikai állományának a megváltoztatására sem. Az említett egyezmény 14. cikke pedig nem támogatja azon reprodukciós technikákat, amelyek a születendő gyermek nemének megválasztását teszik lehetővé, azonban alkalmazása nincs kizárva abban az esetben, ha valamely nemhez kötött öröklődő súlyos betegség elkerülése az eljárás szempontja.¹⁵ Látható, hogy a genetikai állományba való beavatkozásnak a gyógyítás, mint cél igazolható, ennek ellenére az egyéni érdekek, a gének minőségének javítására, tökéletesítésére nem teremthetünk jogalapot. Az orvostudományi technológia fejlődésének köszönhetően a határvonalak nagyon gyorsan megváltoznak. Milyen erkölcsi és jogi problémák merülhetnek fel? Mi az, ami alátámaszthatja ezzel kapcsolatban a felelős döntéseket? Mivel a genetika alapjaiban határozza meg egy ember „szerkezetét” így a jelenlegi és jövőbeli genetikai mérnökséggel az ember kezébe helyezzük társai sorsát a természet és az isteni akarat helyett, melynek csak a pontosan és

¹¹ Európai Unió Alapjogi Chartája, 3. cikk 2. pont.

¹² Magyarország Alaptörvénye, III. cikk.

¹³ Tóth: i.m. 123-124. o.

¹⁴ Európai Unió Alapjogi Chartája, 3. cikk 2. pont.

¹⁵ Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány. alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt egyezmény: Egyezmény az Emberi Jogokról és a Biomedicináról, 13-14. cikk.

részletesen kidolgozott törvények szabhatnak gátat, máskülönben emberi jogaink súlyos sérelmet szenvedhetnek.¹⁶

III. A mesterséges megtermékenyítés terminológiájának kialakulása

Magyarországon először az in vivo, azaz „az anya méhében történő” megtermékenyítés, mint fogalom jelent meg. Ezen eljárásnak két fajtáját tudjuk megkülönböztetni. A homológ,- és a heterológ inszeminációt. Előbbi a férj, utóbbi idegen donor spermiuma útján valósulhatott meg.¹⁷ A legkorábban ismerni vélt feljegyzés az eredményes humán megtermékenyítésről 1770-ből származik.¹⁸ A legelső végrehajtott idegen ivarsejttel történő in vivo megtermékenyítés egy amerikai orvos, Dickinson nevéhez fűzhető az 1880-as évekből. Hazánkban pedig 1952-ben Bánk Endre hajtott végre először sikeres homológ inszeminációs beavatkozást, amelynek eredményeként a heterológ eljárás is elterjedni látszott a hatvanas évektől kezdődően.¹⁹

Az in vitro fertilizáció megjelenésének gondolata Robert Geoffrey-hoz köthető.²⁰ Az in vitro megtermékenyítés folyamata azonban néhány sikertelen próbálkozással kezdődött, melyek közül szeretnék párat kiemelni. Az egyik ilyen az úgynevezett Shettles-ügyként vált közhír tárgyává. 1955-ben egy manhattani származású orvos jelen ügy kapcsán megtermékenyített egy petesejtet, amely beültetésre is került az adott alany méhében, amely sikeresnek is minősült, viszont felettese végül megszakította a terhességet. Az ok, melyre hivatkozott emberen való kísérletezés tilalma volt. A méhen kívüli megtermékenyítés kapcsán a hatvanas évek elején egy másik ügy is komolyan elhíresült világszerte. A Petrucci „ördögi kecskeszakállaként” emlegetett esetben egy olasz orvos a katolikus egyház tiltakozása és a világméretű felháborodás következtében egy nyolchetes petesejtet semmisített meg.²¹ Az in vitro fertilizáció sikertelen eseteit követően a nagy áttörést Louis Brown jelentette, aki az első olyan megszületett gyermek volt 1978-ban, aki méhen kívüli megtermékenyítésnek köszönhetően jöhetett világra. Tudományos szempontból ez mérföldkőnek számított.²² Magyarországon a művi megtermékenyítés és a humán reprodukciós eljárás, mint kifejezés, ekkor talált stabil alapokra. A humán reprodukciós eljárás egyik alváltozata lett az alapeljárás, ami a homológ,- és a heterológ inszeminációt foglalta magába. Ezeket összefoglaló néven mesterséges megtermékenyítésnek nevezték.

1985-ben a méhen kívüli megtermékenyítés az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Nyugat-Európában és Japánban már általános eljárásnak számított, azonban széleskörű

¹⁶ Tóth: i.m. 124-126. o.

¹⁷ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog*. Szent István Társulat, Budapest, 2005, 74. o.

¹⁸ Erwin Deutsch: *Medizinrecht (Arztrecht, Arzneimittelrecht und Medizinprodukte-recht)*. Berlin, Springer-Verlag, 1999, 306. o.

¹⁹ Bodnár Béla – Bodnár Zoltán: *Lombikbébi és társai*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988, 31. o.

²⁰ Sándor Judit: A humán reprodukciós orvosi eljárások jogi szabályozásáról. *Acta Humana*, 1996/25., 30. o.

²¹ Bodnár– Bodnár: i.m. 48. o.

²² Jobbágyi 2005: i.m.75. o.

szabályozásról még nem beszélhettünk.²³ Mivel újabb és újabb eljárási technikák kezdtek el megjelenni, ezért egy kettős jogalkotási igény merült fel a különböző országokban, melyre az egyes államok egymástól eltérő szabályozási módszerekkel próbáltak meg megoldásokat találni. Az eljárások meneteinek szabályozása vagy egészségügyi törvényben vagy önálló jogszabályban kapott helyet, a gyermek státusza pedig a családjog vagy a polgári jog területére került.²⁴ Az *in vitro* embrió jogállását tekintve előtérbe került a „fékek és egyensúlyok” rendszere, mely abban öltött testet, hogy tilalmazták a klónozást vagy maximálták a létrehozható embriók számát.²⁵ Ebben az időszakban a bioetikai normák és az egyéb jogi szabályozások sajnos számos európai államban nem is kerültek törvényi keretek közé, hanem csupán állásfoglalások, irányelvek, ajánlások tartalmazták őket.²⁶

IV. A reprodukciós jogok megjelenése Európában

Az első, egyik legfontosabb dokumentum, amely a reprodukciós szabályozásra tekintettel említést érdemel a Warnock Bizottság jelentése, mely komoly hatással volt az európai szabályozásra. Mivel azonban Európa egyes országaiban egymástól eltérő etikai normákkal és biztonsági előírásokkal találkozhatunk, ezért a mesterséges reprodukcióra vonatkozó eljárások engedélyeztetése és jogi szabályozása számottevően különböző. Az sem mutat egységes képet, hogy e jogi szabályozások milyen formában látnak napvilágot, ez alatt azt értem, hogy néhány országban csupán az egészségügyi jogszabályok utalnak az asszisztált reprodukcióra, valahol azonban részletes szabályozású vagy keretjellegű törvényekkel is találkozhatunk. Számos országban „tiltólistán” szerepel a petesejt-adományozás vagy akár a spermium-adományozás, ezzel ellentétben létezik olyan jogi berendezkedésű állam is, ahol a dajkaterhesség is legálisnak minősül. Ausztriában 1992. óta a törvény alapján mesterséges reprodukciós eljárásokról csak heteroszexuális kapcsolatban lévő párok között beszélhetünk. Az osztrák törvény rendelkezései szerint tilos a petesejt-adományozás, a béranyaság és az embrióbeültetés előtt végezhető genetikai vizsgálat is. Belgiumban viszont nagyon széleskörű legalitás jellemző a reprodukciós eljárásokkal kapcsolatban. Itt még az embriókon végzett terápiás célzatú kutatások is engedélyezettek. Egyes országokban például Dánia és Görögország a reprodukciós eljárások igénybevételét életkorhoz kötik. Ez Dániában 45., Görögországban 50. életévig van maximálva. Franciaországban csak terápiás célzattal vehetik igénybe az ilyen jellegű eljárásokat a heteroszexuális párok. Németországban szintúgy a heteroszexuális párok köréhez kötik, de elsődlegesen a házaspárok igényelhetik. Norvégiában az ivarsejt adományozás és az embrióadományozás is tilos, valamint jogilag nem lehet az embriókon kutatásokat véghez vinni. Ennek az embrionális őssejtkutatás is alanyát képezi. Továbbá a dajkaterhesség is illegális. Spanyolországban eléggé liberális szabályozásról beszélhetünk, mivel még a posztumusz inszemináció is engedélyezett. Olaszországban ennek viszont pont az ellentéte igaz. 2004-ben itt jött létre

²³ Sándor 1996/25: i.m. 31. o.

²⁴ Gyöngyösi Zoltán: *Az élet és a test feletti rendelkezés joga*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2002, 287. o.

²⁵ Jobbágyi 2005: i.m. 84-85. o.

²⁶ Jobbágyi 2005: i.m. 85. o.

Európa egyik legszigorúbb törvénye, melyet azóta számtalan esetben próbáltak enyhíteni. 2009-ben megerősítésre került, hogy tudatos módon a mesterséges reprodukciós eljárásokban nem lehet szám feletti embriót létrehozni. 2016-ban pedig a helyi Alkotmánybíróság megállapította, hogy az embrió nem tekinthető pusztán dolognak. Végül, de nem utolsó sorban Svédországban megengedett az ivarsejt adományozás mindkettő formája, de az embrióadományozás nem.

Annak következtében, hogy a különböző országokban eltérő jogi szabályozások léteznek, melyek folyamatosan változnak jelentős mértékű a „reprodukciós turizmus” Európában.²⁷

IV.1. A magyar szabályozás

Magyarországon a mesterséges megtermékenyítést tekintve hosszú időn keresztül nem létezett jogi- és orvos-etikai normaanyag. Ennek ellenére a hatvanas évektől kezdve az *in vivo*, majd a nyolcvanas évek végétől pedig az *in vitro* fertilizáció alkalmazása már elég gyakorinak számított. A ma már nem hatályos egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény egyáltalán nem rendelkezett a mesterséges megtermékenyítés szabályairól.²⁸ A művi beavatkozással történő megtermékenyítésről szóló 12/1981. (IX. 29.) EüM. rendeletben a művi ondóbevitellel kapcsolatban is csak néhány rendelkezés volt fellelhető.²⁹ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) a liberálisabb mérvű jogi keretek közé sorolható, mivel az ivarsejt-adományozás és az embrióadományozás is legális.³⁰ E mellett a reprodukciós eljárásokra vonatkozóan a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény is tartalmaz rendelkezéseket. Miszerint például mentesül a munkavállaló a munkavégzési kötelezettsége alól a külön törvény szerinti emberi reprodukciós eljárással összefüggő kezelés teljes időtartamára.³¹ A hazánkban fellelhető *in vitro* fertilizációs eljárások már mintegy huszonöt éve vannak jelen. Ennek ellenére a társadalom nagy része, még manapság sincs teljes mértékben tisztában azzal, hogy az egyes reprodukciós eljárások mégis kik számára lehetnek adottak, valamint, hogy azok eredményessége milyen mutatókkal rendelkezik. Az Egészségügyi Tudományos Tanácson belül működő Humán Reprodukciós Bizottság már mérhető adatokat tudott közölni magáról a folyamatokról, azok sikerességéről és az esetleges kockázatokról is. Az bizonyos, hogy napjainkban ezzel kapcsolatban a biztonság és a minőség javítása kap egyre nagyobb szerepet. A humán reprodukciós beavatkozások ma már egyre gyakoribbak, főleg azért is beszélhetünk erről, mert a mögötte húzódozó üzleti érdek semmiképp sem elhanyagolható. Az ilyen eljárásokat biztosító intézmények legtöbb része magán vállalkozások kezében van.³²

A humán reprodukciós eljárásokat tekintve tehát Magyarországon alapvető jogforrást, a már említett, egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény jelent, mely hatályba lépése óta többször is módosításon ment keresztül. E mellett témánk szempontjából különösen

²⁷ Sándor 2016: i.m. 144-145. o.

²⁸ Jobbágyi 2005: i.m. 85. o.

²⁹ Jobbágyi 2005: i.m. 76. o.

³⁰ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény.

³¹ A Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény.

³² Sándor 2016: i.m. 144-146. o.

releváns az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások végzésére vonatkozó, valamint az ivarsejtekkel és embriókkal való rendelkezésre és azok fagyasztva tárolására vonatkozó részletes szabályokról szóló 30/1998. (VI. 24.) NM rendelet (a továbbiakban: 30/1998. (VI. 24.) NM rendelet), amely részleteiben is pontosítja az embrió-, valamint az ivarsejtfagyasztás eseteit is.³³

V. Milyen beavatkozások engedélyezettek az embrión? Az embrió jogi megítélése

A jogértelmezés és az eddig kialakult gyakorlat alapján az embrióra nem tekinthetünk tárgyként, azonban teljes személyi státuszt sem tulajdoníthatunk neki. Számos orvostudományi előrelépés függhet az embrión végzett kutatások eredményességétől, mely felvetheti azt a kérdést, hogy az embrió védelme gátat szabhat-e a tudományos célzatú kutatásoknak, melyek, akár mondhatjuk úgy is, hogy az emberi élet érdekeit szolgálja? Erre a válasz azonban csak úgy adható meg, ha elsőként arra tudunk válasszal szolgálni, hogy milyen alapjogi és etikai státusza van egy embriónak. Abban az esetben, ha morális értéke és alapjogi jogalanyisága a megszületett emberével azonos terjedelmű, akkor emberi méltósága alapján azonos mértékű védelemnek kell, hogy megillesse a kutatás szabadságával szemben. Ha nem azonos, akkor viszont ez nem ítéhető meg ilyen egyszerű módon. Ennek értelmében meddig is terjedhet az a „határ” ameddig még a laboratóriumi kutatások terjeszkedhetnek? Milyen alapjogok sérülhetnek vagy egyáltalán sérülhetnek-e valamilyen alapjogok ennek kapcsán?³⁴

Az Európai Parlament 1989. március 16-án fogadta el a „Rothley jelentést” és a „Casini jelentést”, melyet megelőzően már a Politikai Bizottság egy olyan határozatot hozott, amely szerint „egyértelmű, hogy az élethez való jog a fogamzás pillanatában kezdődik, s az ember genetikai identitásának védelme „mélyen az emberi személyiség méltóságában gyökerezik. Az előbbieken említett Rothley és Casini jelentések elutasítják a magzatkísérleteket, kivéve azokat a beavatkozásokat, amelyek a magzat javát szolgálják. A Rothley jelentés úgy fogalmaz, hogy „Az ember soha nem tekinthető tárgynak, hanem mindig el kell ismerni személyiségét. Jogi és Politikai rendszerünknek ez az alapelve kategorikusan megtiltja, hogy az emberi lény totálisan mások rendelkezésére álljon”. A Casini jelentés pedig azt mondja ki, hogy: „Tudatában vagyunk az emberi életvédelem szükségességének a megtermékenyítéstől kezdve”. A magzatnak (embriónak) joga van az élethez, a családhoz, a genetikai identitáshoz és „az emberi személy védelméhez való joghoz”. Az Európa Tanács döntései kifejezetten az embrió és a magzat védelmét hangsúlyozzák. Az 1046/1986. határozat szerint; „Az embriónak és a magzatnak minden körülmények között részesülnie kell az emberi méltóságnak kijáró tiszteletben.”³⁵ Az 1100/89. határozat szerint: „Az emberi embrió, bár különböző egymást követő fázisokban fejlődik (csírasejt, morula, csírahólyag, beágyazódás előtti embrió, embrió, magzat), mindenképpen szervezetének fokozatos differenciálódását mutatja és mégis folyamatosan

³³ Sándor 2016: i.m. 150. o.

³⁴ Szolnoki Barbara: *Az emberi embrió jogi helyzete*. <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/az-emberi-embrio-jogi-helyzete/> (letöltve: 2024.03.21.).

³⁵ Európa Tanács 1046/1986. számú határozata.

megőrzi saját biológiai és genetikai identitását”³⁶. Az Európai Parlament és az Európa Tanács is úgy vélekedik, hogy nem elfogadható az az elmélet, mely szerint a fogamzástól kezdődően tizennégy napig a törvény hatálya a „prae-embrióra” mint magzatra nem vonatkozik. A fent említett határozatok a két testület szempontjából alapvetőnek számítanak a méhen kívül fogant magzat jogi státusza és jogainak meghatározása tükrében.³⁷

Az Oviedói egyezmény preambuluma úgy rendelkezik, hogy a „biológia és az orvostudomány nem megfelelő alkalmazása az emberi méltóságot veszélyeztető cselekményekhez vezet” és meg kell védeni az „emberi lény” méltóságát, alapvető jogait és szabadságjogait.³⁸ Ennek ellenére a törvényben nem találhatunk olyan meghatározást, amely az „emberi lény” fogalmát rögzítené. Továbbá azt sem, hogy a védelem mikortól és meddig illethetné meg.³⁹

Az Oviedói egyezmény (mely Magyarországon a 2002. évi VI. törvény által került ratifikálásra) 18. cikkének első bekezdése csak akként szabályoz, hogy amennyiben az embriókon végzett in vitro kutatást törvény megengedi, a törvénynek megfelelő védelmet kell biztosítani az embrió számára. A második bekezdés szerint pedig emberi embrió létrehozása kutatás céljából tilos.⁴⁰ Az Európai Etikai Bizottság véleménye az, hogy abban az esetben, ha embrionális őssejtekkel végeznek kutatást, ahhoz bonyolult és összetett etikai engedélyezési eljárás szükséges. Az emberi génállomány megváltoztatására irányuló beavatkozásokat csak megelőzési, kórismézési vagy gyógyítási indokok magyarázhatják és csak e célból hajthatóak azok végre, melynek nem lehet célja a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatása. Felvetődhet a kérdés, hogy a génszerkesztési eljárások mennyiben felelnek meg ezen kitételnek? Kezdetben az Eütv. megalkotása idején még az emberi genomra sokkal statikusabbnak gondoltak és a jogalkotók célja az volt, hogy az emberi genom állandósága minél erőteljesebben legyen védett. Az in vitro embrió státuszát illetően nem alakult ki konszenzus, ennek értelmében a fentiekben kifejtett 18. cikk megengedő szabályozásként hathat, így a helyi törvények szabhatják meg az embrióon végezhető kutatások pontos szabályait.⁴¹

A nemzeti jogalkotások célja kettős igénnyel élt. Elsősorban szükség volt arra, hogy a művi reprodukciós eljárás lebonyolításának feltételeit meghatározzák, másodsorban pedig rögzíteni kellett volna azt, hogy a magzat jogállása és védelme hogyan is alakuljon pontosan az eljárások során. Ennek sikeressége nem történt teljes mérvűen. A magzat jogállására és jogi védelmére nem született megoldás, azonban különböző eljárásbeli

³⁶ Európa Tanács 1100/89. számú határozata.

³⁷ Jobbágyi 2006: i.m. 153-154. o.

³⁸ Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt egyezmény: Egyezmény az Emberi Jogokról és a Biomedicináról, Preambulum.

³⁹ Jobbágyi 2006: i.m. 154. o.

⁴⁰ Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt egyezmény: Egyezmény az Emberi Jogokról és a Biomedicináról, 18. cikk (1)-(2) bekezdés.

⁴¹ Sándor 2016: i.m. 173. o.

korlátokkal és tilalmakkal próbálták a magzat védelmét biztosítani egyes országokban. A létrehozott magzatok számának maximalizálásával, a magzatkísérleteket erőteljes mértékben való korlátozásával. Van, ahol tilalom vonatkozik a fölös magzatok elpusztítására, valamint az olyan magzatok létrehozására, melyet pusztán kutatási céllal hoztak létre. A születendő gyermek érdekében a család stabilitásának védelmét az eljárások igénybevételének korlátozásával próbálták megoldani. Több helyen is kialakult jogrendszer elutasítja a bérnyaságot (dajkaterhességet). Továbbá olyan rendelkezéssel is találkozhatunk, mely szerint a reprodukciós technikákat tilos a születendő gyermek nemének megválasztására fordítani, de ez alól kivételt jelenthet a nemhez kötött öröklődő betegségek elkerülése. Végül, de nem utolsósorban tilos a klónozás, az emberi ivarsejtek állati ivarsejttel történő megtermékenyítése és a halott ivarsejtjeinek felhasználása. Mint már említettem, ezen korlátok nem minden államban jelentek meg egységesen és hol erősebb, hol engedőbb jogi szabályozásokkal találkozhatunk.⁴²

Súlyos gondokat vethet fel, hogy az Eütv. 165. §-ban megkülönbözteti az embrió és a magzat fogalmát. Az élő emberi embriót a megtermékenyítéstől a terhesség 12. hetéig minősíti, a magzatot pedig a méhen belül a terhesség 12. hetétől számítva, melyet már élő emberi lénynek nevez.⁴³ A törvényi megfogalmazás jelen meghatározással ellentmondásba került a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény preambulumaival, mely szerint „a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet igényel”⁴⁴. Az utóbb említett jogszabály elviekben megkülönböztetés nélkül védi a magzatot, míg az Eütv. elhatárolással él. Ezen különbségtételt viszont nem hiába teszi, hiszen a törvény további rendelkezései között semmilyen védelmi igényről nem ír az embrióval kapcsolatban. Ennek azonban egy nagyon fontos gyakorlati következményt tudunk tulajdonítani, miszerint *in vitro* fertilizáció esetén az emberi magzatra más státusz vonatkozik, attól függően, hogy méhen belül vagy méhen kívül van a „tartózkodási helye”.⁴⁵ Jelen szemlélet következtében a művi megtermékenyítés során fogant magzat nagyon könnyen eldologiasodhat.⁴⁶ Ez a törvény több rendelkezéséből is erőteljesen kitűnhet, mivel például számos helyen dologi jogi fogalmakkal illeti a magzatot, mint embrióadományozás, embrióletét, embrió birtoklás, rendelkezési jog az embrió felett, embrió felajánlása vagy visszautasítása. Nincs számbeli korlátozás arra nézve, hogy művi megtermékenyítés esetén maximálisan mennyi magzat hozható létre, így ennek következtében a fel nem használt magzatok könnyen juthatnak a magzatkísérletek sorsára. Továbbá többes terhesség alatt elméletileg széleskörűen engedélyezett a magzatok számának korlátozása, csökkentése. Tisztán látható tehát, hogy a mesterséges reprodukciós eljárás segítségével fogant magzatok önálló védelmét szolgáló rendelkezések komoly hiátust szenvednek. A magyar és a nemzetközi jogforrásokat összehasonlítva az derül ki, hogy a magyar jogban nem elegendő korlátozással találkozhatunk, az embrió önálló emberi védelme hiányzik és a méhen kívül fogant

⁴² Jobbágyi 2006: i.m. 155. o.

⁴³ Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény, 165. §.

⁴⁴ A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény, preambuluma.

⁴⁵ Jobbágyi 2006: i.m. 157. o.

⁴⁶ Gyöngyösi: i.m. 292-293. o.

magzatra dologias szemlélet lehet jellemző. Ezek a megállapítások viszont ellentétesek a nemzetközi joggyakorlattal és szokásjoggal.⁴⁷

VI. Mi történik a fel nem használt embriókkal? Az embriók feletti rendelkezési jog

Magyarországon jelenleg több lehetőség is adott a szülők számára. Kezükben van a döntés, hogy vagy megsemmisítik vagy lefagyasztják, felajánlják kutatási célra vagy eladományozzák a fennmaradt embriókat.⁴⁸

A magyar jog szerint abban az esetben, ha a női ivarsejt már megtermékenyítésre került, maga a reprodukciós eljárás a házastársi vagy adott esetben az élettársi kapcsolat megszűnését követően is tovább folytatható. Fontos különbséget mutat azonban az, hogy *in vitro* fertilizáció esetén akkor, ha az embrió még nem került beültetésre, annak kizárását a leendő „szülők” még a reprodukciós eljárások kezdete előtt előzetesen együttes kérelmükben rendezhetik arra az eshetőségre, ha maga a házastárs (élettárs) meghal a későbbiekben.

A lefagyasztott embrió státuszát és a fölötté lévő rendelkezési jogot illetően a Davis kontra Davis eset kiemelt jelentőséggel bír. Maga a jogvita egy elvált pár lefagyasztott embriói feletti rendelkezési jogot érintette. Elsősorban fontos azt kiemelni, hogy az elsőfokú bíróság az embriókat emberi lénynek minősítette és a felettük fennálló rendelkezési jogot a válást követően az anyának ítélte. A Tennessee Fellebbviteli bíróság viszont nem adott helyt ennek az érvelésnek. Véleménye szerint a férjet azonos mértékű rendelkezési jog kell, hogy megillessen és alkotmányos joga van arra, hogy az ivarsejtjeiből megtermékenyített embrió felnevelését elutasítsa. Tennessee Állam Legfelsőbb Bírósága előtt, azonban a feleség kérelmében már nem az embriók saját részre történő beültetését kérelmezte, hanem azt, hogy azokat más részére eladományozhassa. A legfelsőbb bíróság kérelmét elutasította és kimondta, hogy az embrió nem tekinthető sem személynek sem tulajdon tárgyának, hanem csupán csak e két „kategória” közötti állapotnak mivel potenciális emberi lények.

A közös embriók feletti rendelkezési jog hazánkban az egészségügyi jog alapján tisztázottá vált. E szerint a nőnek joga van a beültetésre válás vagy megözvegyülés esetén. Viszont, hogy a férfi alkotmányos jogai se váljanak teljes mértékben kiszolgáltatottá a jog lehetőséget biztosít arra, hogy a kezelések megkezdése előtt közösen kizárhassák ezen rendelkezési szabadságot. A reprodukciós eljárások kezdete előtt a párt erről mindenképp tájékoztatni kell.⁴⁹

VII. Ivarsejtek fagyasztása és tárolása

⁴⁷ Jobbágyi 2006: i.m. 158. o.

⁴⁸ Lampert Kitti: *Magzat, dolog, gyermek. Az in vitro embrió jogi státusza.* <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/31/1/OGYK001055235.pdf> (letöltve: 2024.03.26.).

⁴⁹ Sándor 2016: i.m. 148-149. o.

Külön említést érdemel az embriók feletti rendelkezési jog mellett az ivarsejtek kezelésének folyamata is. Azért olyan fontos erről beszélnünk, mivel létezik olyan jogi és társadalmi berendezkedés is, ahol olyan egyedülállók részére is engedélyezetté válhatnak az in vitro fertilizációs eljárások, ahol még korábban letett konkrét személytől származó ivarsejtet használnak fel. A már korábban említett 30/1998. (VI. 24.) NM rendelet 4. melléklete az ivarsejtek fagyasztásának indikációt írja le.

E rendelet 6. mellékletében csak egy kógens korlátozó rendelkezéssel találkozhatunk: „Női ivarsejt nem tárolható, ha szakorvosi javaslat alapján a leszívás eredménnyel nem járna.”⁵⁰

Külön érdemes kitérni a petesejt-adományozásra. Az Eütv. első szabályozása szerint petesejt-adományozásra csak anonim módon volt lehetőség. Tehát ennek értelmében az adományozó ivarsejt-donor személye nem lehetett ismert a szülők számára. Ez azonban a hímvarsejtre is vonatkozott, ugyanis ekkor még a magyar jog nem tett különbséget az ivarsejt két formája között, mindkettőt egységesen kezelte. A hatályos Eütv. úgy rendelkezik, hogy reprodukciós eljárás végzéséhez, illetve orvostudományi kutatás céljából ivarsejt adományozható, de ez kizárólag csak az adományozás szerinti célra használható fel. Ugyanazon reprodukciós eljárási folyamat alatt nem lehet különböző személytől adományozott ivarsejtet felhasználni. A jogszabály fontos kitétele, hogy ivarsejt adományozásáért nem fogadható el ellenérték és nem is adható. Az Eütv. 171. § (1) bekezdése szerint ivarsejtet bármely – reprodukciós eljárás céljából történő adományozás esetén 35. életévét be nem töltött – cselekvőképes személy adományozhat, aki megfelel a külön jogszabályban meghatározott feltételeknek.⁵¹

VIII. Milyen aggályokat vethetnek fel a mesterséges reprodukciós eljárások?

VIII.1. Az ember nem személy, hanem „dolog”

Az asszisztált humán reprodukciós eljárások által az „élet” nem természetes módon, annak rendeltetése szerint jön létre. Az orvos, mint „alkotó” laboratóriumi körülmények között létrehoz „valamit”. Ez nagyban felveti azt a kérdést, hogy ez által nem egy személy születik, hanem egy „dolog”. E szerint az emberi egyedfejlődés a legkezdetlegesebb állapotában „szabad rendelkezés tárgyává” válik. Ennek veszélye azon embrióknál, amelyek beültetésre sem kerülnek vagy kísérletek alanyai lesznek különösen súlyos jelentőséggel bírhat. Itt nem arról beszélhetünk, hogy egy férfi és egy nő kapcsolatából gyermek születik, hanem akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy az „orvosi teremtő” létrehozza „kreációját”. A jövődöbéli születendő gyermek ennek értelmében csakis az ő munkájának a sikerességén múlik. A férfi és női kapcsolat így nem bír relevanciával, azzal a technológiával szemben, ami egyre fokozottabban fejlődik, mely

⁵⁰ 30/1998. (VI. 24.) NM rendelet, 4-6. melléklete.

⁵¹ Sándor 2016: i.m. 153. o.

által a gyermek „előállítás” és „termelése” kerül előnybe az elfogadással és a nemzéssel szemben.⁵²

VIII.2. Bizonytalan, felbomlott családi kapcsolatok

A gyakorlat szerint a legtöbb esetben a genetikai anya-apa nem azonos a gyermeket megszüülő anyával, vagy a vér szerinti apa más mint, aki ténylegesen a gyermeket neveli. Ennek értelmében, bár a művi megtermékenyítés nagymértékben megerősíthet egy terméketlen házasságot, de e mellett válsághelyzeteket is teremthet. Gondoljunk csak bele. Mi történik akkor, ha a megszületett gyermek valamilyen fizikai vagy értelmi betegséggel jön a világra? A gyermek, aki bár semmiről nem tehet könnyen elutasítottá válhat, vagy akár a szülők az orvos felelősségét kezdhetik el firtatni. A gyermekben felnőtt korához közeledve kérdések merülhetnek fel, hogy akkor most ki is ő valójában, ha megtudja, hogy ő igazából milyen úton is született. Gyakori ebben az esetben a szülői elidegenedés és a biológiai szülők utáni kutatás.⁵³

VIII.3. Morális veszély

Az erkölcsi kérdéseket is latba véve II. János Pál pápa „Az élet evangéliuma” című enciklikája szerint: „A mesterséges megtermékenyítés különféle módozatai is – melyek látszólag az élet szolgálatában állnak, s nemegyszer pozitív szándékkal végzik – valójában kaput nyitnak az élet elleni új támadásoknak. Eltekintve attól, hogy erkölcsileg elfogadhatatlanok, mert kiszakítják az életfakasztást a házastársi aktus emberi egészéből, ezeknek az eljárásoknak igen nagy hányada sikertelen: nem annyira a megtermékenyülés szempontjából, hanem mert az embrió fejlődése nem történik meg, s ezzel halálveszélynek teszik ki az éppen megfogant életet. Továbbá olykor a beültetéshez a szükségesnél nagyobb számban történik a megtermékenyítés, s az úgynevezett „számfözlött embriókat” elpusztítják vagy tudományos és orvosi kísérletekhez használják föl; valójában azonban az emberi életet egyszerű „biológiai anyag” szintjére fokozzák le, amivel szabadon rendelkezhetnek.”⁵⁴

IX. Befejező gondolatok

Következtetésképp az embrió emberi jogi védelmére ésszerű indokok nem sorakoztathatóak fel egyértelműen, de indokolatlan elpusztításukat semmi nem támaszthatja alá. Nem tekinthetünk rá személyként, sem tárgyként igazán, megítélése a kettő közé esik. Az embrió jogi védelme során kellő súllyal kell, hogy számításba vegyük a rivális jogokat és a hozzájuk kapcsolódó értékrendszert. Azzal, ha egy nőt a jog az embrió beültetésére és kihordására kényszerítene az könnyen akár életének, testi és lelki egészségének, integritásának, társadalmi státuszának vagy egész életpályájának veszélybe jutását idézhetné elő. A jogrendszer támogatást és intézményi garanciákat nyújthat az in vitro fertilizációt igénybe vevő nő számára, de a végső felelős döntést neki kell

⁵² Jobbágyi 2006: i.m. 150-151. o.

⁵³ Jobbágyi 2006: i.m., 151. o.

⁵⁴ II. János PÁL: *Evangélium Vitae. (Litt.)*. Szent István Társulat, Budapest, 1995, 24. o.

meghoznia. Azoknak a meddő pároknak, akik egészséges utódokra vágnak vagy azon személyeknek, akiknek genetikai eljárások által gyógyíthatóvá válhat egy betegségük a jog nem veheti el a lehetőséget, hogy elérhetlenné tegye azon orvosi technikákat, amelyek ezt valóra válthatják.⁵⁵

⁵⁵ Tóth: i.m. 126-127. o.

Kossuth Ádám Ferenc:
A dízelbotrány és hatásai az Európai Unióban

Milyen hatásai voltak a dízelbotránynak az Európai Unióban és mik voltak a válaszai az Európai Bizottságnak a botránnyra? A 2015-ös események után jelentős lépések történtek az európai szabályozásban az autók károsanyag-kibocsátásának szabályozásában és a kibocsátási normák mérésének tekintetében. A botrány nemcsak a jogszabályok szigorítását eredményezte, hanem a zöld technológiák fejlesztésének és a fenntartható közlekedési megoldások keresésének sürgető szükségességét is. Hogyan alakul a szabályozás 2035 után, és lehet-e jövője a szintetikus üzemanyagnak? Ezek a kérdések alapvetően hosszútávon átalakíthatják az európai autópárt, amely sok fontos kérdést és töprengést vet fel manapság a bürokraták, a szakértők és a társadalom rétegeiben is.

I. Előszó

A dízelbotrány az egyik legjelentősebb ipari botrány, amely 2015-ben robbant ki, amikor kiderült, hogy egyes autógyártók, különösen a Volkswagen-konzern, manipulálták dízelmotoros járműveik kibocsátási adatait. Ez az eset nemcsak az autópárt megítélésére és a fogyasztók bizalmára gyakorolt hatást, hanem az Európai Unióban folytatott környezetvédelmi szabályozások szigorítására és az elektromos járművek iránti kereslet növekedésére is. A botrány jelentős gazdasági, jogi és politikai következményekkel járt, és alapvetően átalakította az európai autópárt és közlekedési politikát. Cikkem célja a botrány rövid ismertetésén túl arról szól, hogy a botrány kirobbanását követően milyen válaszai voltak az Uniónak a járművek károsanyag-kibocsátásának mérésére, és hogy a szigorítások miként hathatnak a jövőben a kibocsátási normákra. Módszertanom az Európai Bizottság és a Számvevőszék jelentéseinek és statisztikáinak alapul, karöltve több témához kapcsolódó releváns szakmai irodalommal.

II. Zöld átállás az európai járműiparban: A dízelbotrány és következményei

II.1. Az Európai Unió környezetpolitikája

1992-ben az Európai Unió (akkor még Európai Közösség) elfogadta az úgynevezett Maastrichti Szerződést, amely megalapozta az Európai Unió létrejöttét. A szerződés (az 1986-os Egységes Európai Okmányhoz hasonlóan) a környezetvédelemmel kapcsolatos célkitűzéseket is tartalmazott, a környezetpolitika pedig hivatalos uniós politikai terület lett.¹ Az EU tehát már az alapítása kezdetén elkötelezte magát a fenntartható fejlődés és a környezetvédelem iránt. 1999-ben pedig az Amszterdami Szerződésben a tagállamok

¹ Maria-Mirela Curmei – Christian Kurrer: *Környezetpolitika: általános elvek és alapvető keretek*. Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/71/kornyezetpolitika-altalanos-elvek-es-alapveto-keretek> (Letöltve: 2024.03.08.).

megállapodtak, hogy a környezetvédelmet az összes uniós ágazati politikába be kell építeni a kontinens fenntartható fejlődéséért.

Az éghajlatváltozás elleni harc és a harmadik országok fenntartható fejlődése kiemelt figyelmet kapott a 2007-ben elfogadott Lisszaboni Szerződés hatálya alatt. Ezen szerződés révén az Európai Unió jogi személyiséget nyert, lehetővé téve számára, hogy aktívan részt vegyen nemzetközi megállapodásokban. Ezek a lépések megerősítették az Unió globális környezetvédelmi szerepét.²

Az Európai Unió ambiciózus klímapolitikájának köszönhetően 1990 és 2018 között az EU 23 százalékkal szorította vissza üvegházhatású gázkibocsátását, miközben gazdasága 61 százalékkal nőtt.³ A pozitív eredményeken felbuzdulva az Ursula von der Leyen vezette Európai Bizottság 2019. december 11. napján kiadta 'Az európai zöld megállapodás' elnevezésű közleményét, mellyel a Bizottság további intézkedéseket kívánt kitűzni az éghajlati- és környezetvédelmi kihívásokra válaszul.

Ezen megállapodás végső célkitűzése az Unió klímasemlegességének elérése 2050-re. Vagyis az Unió területén a nettó üvegházhatású gázok kibocsátásának mértékét nullára kell csökkenteni. Az európai zöld megállapodás és annak végrehajtása kulcsfontosságú lépésnek tekinthető az EU részéről a fenntartható jövő kialakításában, és hangsúlyozza az Unió elkötelezettségét a klímaváltozás elleni küzdelem mellett.⁴

A zöld megállapodást egy jogalkotás-sorozat követte, amely jogi kötőerővel bíró intézkedéseket hozott a klímaváltozás elleni küzdelem és a fenntartható fejlődés érdekében. Ilyen volt a 2021-ben elfogadott uniós klímarendelet.

A klímarendelet a 2050-es klímasemlegességi cél meghatározása mellett kötelező erejű uniós éghajlatpolitikai célként tűzi ki, hogy a nettó üvegházhatású gázkibocsátás az 1990. évi szinthez viszonyítva 2030-ra minimum 55%-kal csökkenjen.⁵ E rendelet elfogadásával tehát az EU és tagállamai kötelezettséget vállaltak ezen célkitűzés elérésére.

II.2. A dízelbotrány kirobbanása

A Volkswagen emissziós botránya, amelyet általában dízelbotrány néven emlegetnek, 2015-ben, szeptember 18. napján kezdődött, ekkor az Egyesült Államok Környezetvédelmi Ügynöksége (EPA) értesítést küldött a német autógyártó Volkswagen

² Uo.

³ Országgyűlés Hivatala: Az európai zöld megállapodás. *Infojegyzet, 2020/52.* Forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_52_Europai_Zold_Megallapodas.pdf (Letöltve: 2024.02.29.).

⁴ Uo.

⁵ E-Gov Hírlevél: *Az Európai Unió Tanácsa elfogadta az európai klímarendeletet.* Forrás: <https://hirlevel.egov.hu/2021/07/05/az-europai-unio-tanacs-elfogadta-az-europai-klimarendeletet/> (Letöltve: 2024.02.29.).

Groupnak, amiben jelezte, hogy a vállalat megsértette a *Clean Air Act*-ot, vagyis a tiszta levegőről szóló törvényt.⁶

Az EPA közleménye szerint a Volkswagen szándékosan programozta úgy a közvetlen befecskendezésű turbófeltöltésű (TDI) dízelmotorokat, hogy bizonyos károsanyag-kibocsátás csökkentő rendszereket csak laboratóriumi vizsgálatok során aktiváljanak, tehát a szoftver érzékelt, hogy teszt vagy valós körülmények között használják-e éppen az autót, a mérnökök így programozták a motorvezérlő szoftvert.

A rendszer a tesztnél visszafogta az autó teljesítményét és dúsabb keveréket képzett az égéstérben, ezáltal pedig kevesebb nitrogén került a levegőbe. Valójában pedig a nitrogén-oxidok kibocsátása valós körülmények között a negyvenszerese volt a megengedett határértéknek. A csalószoftver alkalmazása érintette a csoport több márkáját, tehát a Volkswagent, az Audit, a Seatot és a Skodát is. A botrányban érintett volt a Volkswagen gyár EA 189 kódjelű dízelmotor-családja, illetve annak utóda, az EA 288 kódjelű dízelmotor-család is. Ezen belül is a két és három literes hengerűrtartalmú típusok.⁷ Ennek a manipulációnak az volt a nyilvánvaló célja, hogy kijátssza a dízelmotor-kibocsátási szabványokat az Egyesült Államokban, és így engedélyezze a Volkswagen dízelautók bevezetését az amerikai piacra.⁸

Az ügy nem csak az Egyesült Államokat, hanem Németországot is elérte, ahol 2,2 millió jármű volt érintett, valamint számos más európai országot is. A Volkswagen beismerte, hogy világszerte mintegy 11 millió autót érintett a manipuláció, ebből 8 milliót Európában szereltek fel az úgynevezett „defeat device”-al, azaz csalószoftverrel. A Volkswagen még Kínában is értékesített járműveket a kérdéses szoftverrel.

III. Az Unió válasza a dízelmotorbotrányra

2018. október 17-én a Bizottság egy utókövetési jelentést terjesztett elő az Európai Parlament Környezetvédelmi és Egészségügyi Bizottsága (ENVI) részére. Az ENVI 88 képviselőből áll, s jelenleg az Európai Parlament legnagyobb bizottsága⁹. A jelentés tartalmazta az Európai Parlament által azonosított uniós jármű-kibocsátási mérési rendszer fő gyengeségeit.¹⁰

A jelentés a következő hiányosságokat írta le: az új európai menetciklus (*New European Driving Cycle, avagy NEDC*) laboratóriumi vizsgálata nem tükrözte a valós vezetési

⁶ European Court of Auditors: The EU's response to the "dieselgate" scandal. *Briefing Paper*, February 2019. 12.

⁷ Ferencz Barnabás: A Volkswagen dieselgate botrány. *Magyar Tudományos Akadémia/Cikkek, tanulmányok*. Forrás: http://real.mtak.hu/74676/1/ContrInf_beliv_2017-03_03.pdf (Letöltve: 2024.03.08.)

⁸ Frigessi di Rattalma, Marco: The Dieselgate - A Legal Perspective. 9.

⁹ Az Európai Parlament honlapra a bizottságokról. Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/committees/hu/envi/about> (Letöltve: 2024. 03. 08.).

¹⁰ Szegedi László: The Crisis Management of the “Dieselgate” – Transboundary (and) Crisis Driven Evolution of EU Executive Governance with or without Agencies? *Európai Tükör* 2018/1. Forrás: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/view/1231/556> (Letöltve: 2024.03.08.) 87.

körülményeket és olyan rugalmasságot tett lehetővé, amely növelte a laboratóriumi adatok és a közúti CO₂-kibocsátások közötti eltérést. Válaszul, új laboratóriumi vizsgálat került bevezetésre: a könnyűgépjárművekre vonatkozó, világszinten harmonizált eljárás, azaz a WLTP¹¹.

III.1. A járművek károsanyag-kibocsátásának ellenőrzésére szolgáló új rendszer

A *Worldwide Harmonized Light-Duty Vehicle Test (WLTP)* nevű tesztet az elavult európai vezetési ciklus (*NEDC*) helyettesítésére tervezték, és 2017. június 1-jén fogadták el.¹²

Az Európai Unióban 2017 szeptemberétől kötelezővé vált a WLTP alkalmazása az új autómódelleknél, valamint minden új regisztrációnál 2018 szeptemberétől. A WLTP az összes légszennyező anyagot és üvegházhatású gáz kibocsátását méri, amelyet az NEDC már szabályozott. A cél az volt, hogy a WLTP ciklus pontosabban tükrözze a valós közúti vezetési körülményeket.

A WLTP egyik fő célja az, hogy az ipari szabványként szolgáljon a károsanyag-kibocsátás és üzemanyag-fogyasztás terén, különféle kikapuk megszüntetésével, amelyek a korábbi tesztelési rendszerben, a NEDC-ben is jelen voltak, és ahol a gyártók fel tudnak készülni a tesztre, így már eleve erre programozott motorvezérléssel küldik el az autókat.

Így megszűnt a rugalmasság például a jármű tömege, a fékek beállítása, a kerék- és gumispecifikáció, a gumiabroncsnyomás és mintamélység, a sebességváltás ütemezése vonatkozásában, valamint a tekintetben is, hogy a jármű üzemi hőmérsékleten legyen-e a teszt pillanatában.¹³

A WLTP tesztciklus tehát jelentős változásokat hozott a NEDC-hez képest. Példának okán, a NEDC egyetlen tesztciklusból állt, míg a WLTP esetében több, dinamikus változó tesztciklusról beszélhetünk, melyek jobban tükrözik a valós vezetési körülményeket.

Egy 2016-os jelentés, amelyet a Bizottság számára készítettek, azt mutatja, hogy a valós CO₂-kibocsátás és a típus-jóváhagyási adatok közötti különbség bizonyos esetekben meghaladhatja az 50%-ot. A JRC (*Közös Kutatóközpont*) 2018-as jelentése arra a következtetésre jut, hogy az új WLTP tesztciklus jelentősen csökkenti ezt a különbséget, azonban fontos folyamatosan figyelemmel kísérni ezt a különbséget és támogatni azokat a technológiákat, amelyek csökkentik a CO₂-kibocsátást a valós vezetési körülmények között. A Közös Kutatóközpont új jelentése 2022-ben rámutatott, hogy az üzem közbeni megfeleléségi ellenőrzések és a piacfelügyeleti tesztek keretében 90%-os áthaladási arány felett van, azonban érdekes módon elsősorban benzines járművekben találtak

¹¹ Volkswagen.hu: *Új szabványok az üzemanyag-fogyasztás mérésére.* Forrás: <https://www.volkswagen.hu/wltp> (Letöltve: 2024. 03. 08.).

¹² Uo.

¹³ ECA based on EEA, “Explaining road transport emissions”, 2016, 32-37.

hatástalanító eszközöket.¹⁴ Az (EU) 2018/1832 rendelet¹⁵ 1. cikke előírja az üzemanyag-fogyasztást figyelő eszközök felszerelését az új járműmodellekben.

Ugyanakkor, az Európai Bizottság 2024. július végén kiadott jelentése szerint a 2021-ben és 2022-ben Európában újonnan forgalomba helyezett hagyományos járműtípusok átlagosan 20%-al, azaz nagyjából 1 literrel több üzemanyagot fogyasztottak 100 kilométeren, mint amit a gyártók a WLTP-szabvány alapján megadtak, és amit az autót vásárlók a prospektusokban láthatnak. Ez főként a *plug-in hibrid (PHEV)*¹⁶ autóknak köszönhetőek, ugyanis a 2021-ben nyilvántartásba vett ilyen hajtásláncú autókról szóló adatok megerősítik, hogy a valós körülmények között mért fogyasztási értékek átlagosan 3,5-szer magasabbak a laboratóriumi tesztek során kapott adatoknál. Hasonlóan az első jelentési évben tapasztalt szakadékhoz. Az új eredmények a 2022-ben nyilvántartásba vett *plug-in hibridekkel* azt mutatják, hogy ezek a járművek nem használják ki a teljes mértékben bennük rejlő lehetőségeket, és nem megfelelő módon használják őket. Ez főleg a vállalati járművek esetében jellemző, ahol az üzemanyag költséget megtéríti a munkáltató, így a felhasználónak nem érdeke, hogy az akkumulátor fel legyen töltve, ezáltal nem használják ki teljes mértékben elektromos üzemmódban az autót.¹⁷ Ez a különbség a magán *PHEV* felhasználók és a céges autók *PHEV* járművei között a legszembetűnőbb, ahol az átlagos üzemanyag-fogyasztás ötször magasabb a céges felhasználók javára, ami szintén megerősíti az előbb leírtakat.¹⁸

III.2. A valós vezetési emissziós teszt (RDE)

Az *RDE (Real-Driving Emissions)* tesztet valós forgalomban, közutakon végzik, lefedve az EU-ban a járművezetők által tapasztalt széles körű vezetési körülményeket. Három részből áll (városi, vidéki és autópályán), melyet az autó haladási sebessége határoz meg.

¹⁴ Szegedi László: EU Expert Bodies in Light of the Glyphosate Saga and the Dieseltgate Scandal. Cross-Sectoral Lessons to Be Learned in the Era of Emerging Risk Factors and Constant Crisis Management? *Európai Tükör* 2022/3-4. Forrás: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/eumirror/article/view/7017/5727> (Letöltve: 2024.03.09.) 100.

¹⁵ A Bizottság (EU) 2018/1832 rendelete (2018. november 5.) a 2007/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek, a 692/2008/EK bizottsági rendeletnek és az (EU) 2017/1151 bizottsági rendeletnek a könnyű személy- és haszongépjárművek kibocsátás tekintetében történő típusjövahagyása céljából alkalmazott vizsgálatok és eljárások, ezen belül a használatban lévő járművek megfelelőségére és a valós vezetési feltételek melletti kibocsátásokra vonatkozó vizsgálatok és eljárások továbbfejlesztése, valamint a tüzelőanyag- és elektromosenergia-fogyasztás nyomon követésére szolgáló berendezések bevezetése érdekében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg.) HL L 301., 2018.11.27, o. 1–314.

¹⁶ A *plug-in hibrid* autó (PHEV) olyan jármű, amely kétféle hajtásrendszert kombinál: egy belső égésű motort és egy elektromos motort. A „*plug-in*” kifejezés arra utal, hogy az autó akkumulátorát külső áramforrásból lehet tölteni, például egy otthoni töltőállomásról vagy nyilvános töltőpontokról. A *plug-in hibrid* autók előnyei közé tartozik, hogy rövid távolságokon teljesen elektromos üzemmódban is használhatók, ami csökkenti a károsanyag-kibocsátást, míg hosszabb utakon a benzinmotor gondoskodik a szükséges teljesítményről.

¹⁷ Az Európai Számvevőszék különjelentése 2024: *A személygépkocsik szén-dioxid kibocsátásának csökkentése.* Forrás: https://climate.ec.europa.eu/news-your-voice/news/publication-real-world-co2-emissions-and-fuel-consumption-cars-and-vans-collected-2022-2024-07-26_en?prefLang=hu. (Letöltve: 2024.09.15.)

¹⁸ ICCT, Real-world usage of plug-in hybrid vehicles in Europe, 2022. 3.

A járműnek az RDE teszten való megfeleléshez az átlagos NO_x (*nitrogén-oxid*) kibocsátásnak a határérték alatt kell lennie a teljes teszt és a városi rész tekintetében.

Az RDE teszt célja a normál vezetési körülmények lefedése. Ez azt jelenti, hogy például a mínusz 7 °C-nál alacsonyabb hőmérsékleten történő vezetés vagy az agresszív vezetés nem tartozik a vizsgálat hatálya alá. A gyártók kísérletet tehetnek kibocsátási technológiák és stratégiák alkalmazására az RDE tesztparaméterekhez való illeszkedés érdekében, azaz az autókat az RDE tesztekre optimalizálják, ahelyett, hogy megpróbálnák csökkenteni a járművek teljes NO_x kibocsátását. Emiatt a civil szervezetek azt állítják, hogy az RDE teszt paraméterei túl szűkek, és a járművek kibocsátásának az RDE teszt paraméterein túlmenő vizsgálatát kéri, hogy jobb képet kapjanak a kibocsátott NO_x színtről.

2016 májusa óta az autógyártóknak kibővített dokumentációs csomagot kell benyújtaniuk a típus jóváhagyási vizsgálat során, amelyben nyilatkoznak az alap (*BES*) és a kiegészítő kibocsátási stratégiájukról (*AES*). Ennek célja az RDE-teszt bevezetésével együtt, hogy megnehezítse a gyártók számára, hogy illegális hatástalanító eszközöket használjanak a kibocsátás csökkentő rendszer viselkedésének megváltoztatására. Először is, a típusjóváhagyó hatóságok képesek lesznek értékelné az *AES* stratégiákat, másodsor pedig a forgalomban lévő járművek különböző körülmények között végzett RDE tesztelése lehetővé teszi e stratégiák hatásának felmérését, és esetleg további, még nem bejelentett stratégiák azonosítását. Ha pedig később be nem jelentett *AES*-t észlelnek, az a gyártó típus-jóváhagyási eljárásban vállalt kötelezettségeinek megszegésének minősül.¹⁹

IV. A kibocsátási (euro) normák

A rossz levegőminőség komoly aggodalomra ad okot az Európai Unió polgárai és politikai döntéshozói körében egyaránt, hiszen ehhez több százezer korai haláleset köthető Európa-szerte, emellett pedig jelentős gazdasági terheket ró a társadalomra. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai alapján Európában a legjelentősebb egészségügyi kockázatot a levegőszennyezés jelenti.²⁰ Az EEA, vagyis az Európai Környezetvédelmi Ügynökség becslése szerint napi több mint 1000 idő előtti haláleset történik a levegőszennyezés miatt. Az Európai Unió közúti közlekedése jelentős mértékben hozzájárul a levegőszennyezéshez, hiszen a 2015-ös évben ez volt felelős a légkörben megtalálható nitrogén-oxidok (NO_x) 39%-áért, valamint a szálló por (*PM_{2,5}* és *PM₁₀*) 11%-áért.²¹

Az üvegházhatást okozó gázok felmelegítik a légkört és az éghajlatváltozáshoz is hozzájárulnak. A szén-dioxid (*CO₂*) a legjelentősebb mennyiségben kibocsátott

¹⁹ European Court of Auditors: *The EU's response to the "dieselgate" scandal*. Briefing Paper, February 2019. 27.

²⁰ WHO: *Ambient Air Pollution: A global assessment of exposure and burden of disease*. 15. Forrás: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/250141/9789241511353-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Letöltve: 2024.02.29).

²¹ European Environment Agency: *Air quality in Europe*. 8., 24. és 64. Forrás: <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2018> (Letöltve: 2024.02.29.).

üvegházhatású gáz, a teljes kibocsátás 80%-át ez teszi ki.²² Az EEA (Európai Környezetvédelmi Ügynökség) adatai alapján a közúti közlekedésből származó üvegházhatású gázok kibocsátása 22%-kal emelkedett 1990 és 2016 között, és 2016-ban az EU teljes üvegházhatású gázkibocsátásának körülbelül 20%-ért volt felelős.²³

A személygépkocsiknál az EU törvényes kibocsátási határértékeket, az úgynevezett Euro határértékeket alkalmazza a következő légszennyező anyagokra: szén-monoxid azaz CO, összes szénhidrogén azaz THC, nem metán szénhidrogének azaz NMHC-k és nitrogén-oxidok, azaz NO_x-ok. Emellett a levegőben szálló részecskék előfordulását is szabályozza, mind a részecske (azaz PM), mind a részecskeszám (azaz PN) alapján. Az új járműmodelleket a típus-jóváhagyási eljárás során tesztelik annak érdekében, hogy biztosítsák, károsanyag-kibocsátásuk ne lépje túl ezeket a törvényes határértékeket.

2009-ben az Európai Unió kötelező CO₂-kibocsátási szabványokat vezetett be az új személygépkocsik számára.²⁴ Ezek a szabványok nem egyes modellekre vonatkoznak, hanem az autógyártók teljes modellkínálatára irányulnak - az úgynevezett „flotta-átlagos kibocsátásra”. Az EU-ban értékesített új autók flotta átlagos CO₂-kibocsátására vonatkozó első célértéket 130 g/km-ben határozták meg 2015-re. A második, 95 g/km-es célértéket a 2020-2021 közötti időszakra határozták meg (ha bár, vélhetően a tarthatatlan eredmények miatt, 2021 és 2024 között a megengedett WLTP határérték 115,1g/km-re igazodott, amely 2025 és 2029 között 93,6g/km-re mérséklődik)²⁵ és minden járműgyártó célértékét a kínálatában lévő modellek átlagos tömegéhez igazítják.²⁶

IV.1. Az EURO 7 norma kérdése

Az eredeti tervek szerint az Euro 7 norma még szigorúbb kibocsátási határértékeket állapított volna meg. Az előzetes tervek szerint 2035-ig az Euro 7 szabványok a személygépkocsik és kisteherautók teljes NO_x-kibocsátását 35%-kal, míg az autóbuszok és tehergépkocsik kibocsátását 56%-kal csökkentették volna az Euro 6-os szinthez képest.²⁷

²² European Court of Auditors: *EU action on energy and climate change*. 10. Forrás: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8a61a0a2-98f6-11e7-b92d-01aa75ed71a1/language-en> (Letöltve: 2024. 02. 29.).

²³ European Environment Agency: *Greenhouse gas emissions from transport in Europe*. Forrás: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/transport-emissions-of-greenhouse-gases/transport-emissions-of-greenhouse-gases-11> (Letöltve: 2024.03.08.).

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 443/2009/EK rendelete (2009. április 23.) a könnyű haszongépjárművek szén-dioxid-kibocsátásának csökkentésére irányuló közösségi integrált megközelítés részeként az új személygépkocsikra vonatkozó kibocsátási előírások meghatározásáról (HL L 140., 5.6. .2009.).

²⁵ Lásd: 17. lj.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 333/2014/EU rendelete (2014. március 11.) a 443/2009/EK rendeletnek az új személygépkocsik CO₂-kibocsátásának csökkentésére vonatkozó 2020. évi cél elérésének módozatainak meghatározása érdekében történő módosításáról (HL L 103.) 2014.4.5.

²⁷ Páva Adorján: *Belegázol az új autók „lelkébe” az Euro 7-es szabvány: tudnivalók a tervezett szabályokról, következményekről*. Forrás: <https://kronikaonline.ro/gazdasag/belegazol-az-uj-autok-piacaba-az-euro-7-es-szabvany-tudnivalok-a-tervezett-szabalyokrol-kovetkezményekrol> (Letöltve: 2024.03.08.).

A tagállamok versenyképességéért felelős miniszterei azonban megállapodtak, hogy javaslatuk szerint a dízel- és benzinmotoros személyautók esetében a kibocsátási normákon nem fognak tovább szigorítani a következő lépcsőben; ezek a jövőben is megegyeznek majd a jelenlegi Euro 6-os szabvánnyal. Ugyanakkor a buszok és teherautók határértékeit szigorítanák.²⁸ A Tanács jelenlegi döntése ellentétes a Bizottság korábbi javaslatával, mely jelentősebb szigorítást kívánt megvalósítani. Az autógyártás álláspontja szerint azonban ez a javaslat hátráltatta volna a gyártási folyamatot, és a vásárlók részére még drágább autót eredményezett volna. Több tagállam azzal érvelt (köztük Magyarország is), hogy az EU hosszú távon tervezi a belső égésű motorok kivezetését (2035) a piacról, így felesleges további beruházásokat tenni az ilyen motorok fejlesztésébe, mielőtt azokat teljesen kivonnák a forgalomból.²⁹

Az Euro 7 szabályozás előírásokat határoz meg a közúti járművek kipufogógáz-kibocsátására (például korlátozza a szilárd részecskék kibocsátását, melyek átmérője 10 nm-től kezdődik (*PN10*), az Euro 6-os szabvány által előírt 23 nm helyett), kiterjedve más típusú kibocsátásra is, mint például a gumiabroncs-kopás és a fékrészecskék kibocsátás (a társjogalkotók által elfogadott kompromisszumos szöveg a személygépkocsik és a kisteherautók esetében a normál menetciklusban tisztán elektromos meghajtású járművek számára 3 mg/km, míg a többi hajtáslánc esetében 7 mg/km egyedi határértéket rögzít. A nehéz tehergépkocsik esetében is meghatároztak egyedi határértékeket az említett megállapodás szerint, azaz 5 mg/km tisztán elektromos járművek esetében és 11 mg/km a többi hajtáslánc esetében.)³⁰

Bevezetésre kerülne a naprakész környezetvédelmi járműútlevél (*EVP*), amely olyan információkat tartalmaz, mint az üzemanyag-fogyasztás, a kibocsátási határértékek, az időszakos műszaki ellenőrzések eredményei, emellett meghatározza az akkumulátor élettartamára vonatkozó kereteket is, mind a futásteljesítmény, mind az élettartam szempontjából; ez akár 200 000 km-re vagy 10 évre is kiterjedhet majd az autók és kisteherautók esetében.³¹

A jelenleg hatályos (Euro 6/d) rendeletek 2030. július 1-jén hatályukat vesztenék a személygépkocsik és kisteherautók esetében, illetve 2031. július 1-jén az autóbuszok és tehergépkocsik esetében (a Bizottság által javasolt 2025-ös és 2027-es határidővel szemben). Az Európai Bizottság eredetileg azt kívánta, hogy az Euro 7 szabályozás 2025-től lépjen életbe. Azonban a jelenlegi javaslat szerint ezután 30 vagy akár 42 hónapos felmentést is kaphatnak a gyártók az átállásra – a jármű típusától függően.³²

²⁸ Az EU Tanácsa: *Euro 7 szint: a Tanács és a Parlament ideiglenes megállapodásra jutott a közúti járművekre vonatkozó kibocsátási határértékekről.* (Sajtóközlemény). Forrás: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/12/18/euro-7-council-and-parliament-strike-provisional-deal-on-emissions-limits-for-road-vehicles/> (Letöltve: 2024.03.08.).

²⁹ Zsíros Sándor: Az uniós tagországok nem szigorítanák tovább a belsőégésű motoros személyautók kibocsátási normáit. *Euronews.com*. Forrás: <https://hu.euronews.com/my-europe/2023/09/25/kibocsatas-belső-égesű-motor-európai-norma> (Letöltve: 2023.03.08.).

³⁰ Lásd: 28. l.j.

³¹ Európai Parlament: *A9-0298/2023 jelentés.* Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0298_HU.pdf (Letöltve: 2024.03.08.).

³² Lásd: 29. l.j.

Fontos megemlíteni, hogy az új rendelkezések csak a belső égésű személygépkocsik és kisteherautók betiltására vonatkoznak és természetesen még mindig kaphatók lesznek 2035-ig. Más belső égésű járművek, például teherautók, buszok és egyéb nehézgépjárművek gyártása a 2035 utáni időszakban is folytatódni fog. Az Euro 7 szabályok az említett időpontig a személygépkocsik és kisteherautók kibocsátására vonatkoznak, míg a rendeletben szereplő egyéb szabályok, mint például a fékekre, a gumiabroncsokra és az akkumulátorok élettartamára vonatkozó normák 2035 után érvényesek lesznek az új, tisztább személygépkocsikra és kisteherautókra is.^{33, 34}

IV.2. A belsőégésű motorok szabályozása 2035 után és a szintetikus üzemanyag

Az Európai Parlament 2022-ben még a belsőégésű motorok teljes tiltását szavazta meg. Az eredeti tervek szerint a *szintetikus üzemanyagokkal*³⁵ hajtott belsőégésű motorok sem jelentettek volna ez alól kivételt.³⁶

Ezen szabályozás lényegében azt jelentette, hogy a 2035-től forgalomba helyezett új autók menetközben nem bocsáthattak volna ki CO₂-t. Az áramtermelés által generált CO₂ nem számított ebbe bele, ám a szabályozás nem tette lehetővé a *szintetikus üzemanyagok* CO₂ semleges mérlegének beleszámítását a kibocsátásba.³⁷

Ez az eredetileg megszavazott szabályozás azonban éles szakmai kritikákat kapott mind az európai autógyártók, mind egyes tagállamok részéről (Magyarország, Németország, Olaszország, Csehország, Lengyelország és Bulgária) - különösen azért, mert az elektromos meghajtáson kívül nem engedett teret az olyan alternatív innovációs megoldásoknak, mint a kibocsátás-mentességet szintén lehetővé tévő *szintetikus*, e-üzemanyagokkal hajtott belsőégésű motorok.

A szabályozást túl szigorúnak tekintő tagállamok kifogásolták, hogy az csupán egyetlen lehetséges utat határoz meg. A kritikusok célszerűbbnek vélték volna egy célorientált szabályozást, mondván, ha a célt egyértelműen meghatározzák, az európai piacgazdaság versennyel el fog jutni a megfelelő megoldáshoz és a kívánatos állapothoz - ha azonban az Unió egyetlen lehetséges utat enged csak, azzal végül nem a leghatékonyabb rendszer fog kialakulni.

³³ Lásd: 28. lj.

³⁴ Az EU Tanácsa: *16960/1/23 REV 1 Jelentés*. Forrás: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16960-2023-REV-1/en/pdf> (Letöltve: 2024.03.08.)

³⁵ A szintetikus üzemanyag olyan üzemanyag, amelyet nem természetes úton, hanem kémiai folyamatokkal állítanak elő. Forrás: <https://klimapolitikaiintezet.hu/cikk/szintetikus-uzemanyagok-belsoegesu-motorok> (Utoljára letöltve: 2024.10.02.).

³⁶ Révész Béla: *Az európai motorfétis alkonya*. Forrás: <https://mandiner.hu/makronom/2022/11/zold-atallas-elektromos-jarmu-2035-makronom-autoipar> (Letöltve: 2024.03.12.).

³⁷ Várkonyi Gábor: Az EU parlament megszavazta a belsőégésű motorok tiltását az új autókban 2035-től. *Várkonyi Gábor Autóblog*. Forrás: https://varkonyigabor.blog.hu/2022/06/10/egylore_nem_igazan_indult_be_a_kinaiak_biznisze_europaban (Letöltve: 2024.03.08.).

A kritikák hatására végül 2023. márciusában módosult a szabályozás, immár lehetővé téve a belsőégésű motorok gyártását 2035 után is - azzal a feltétellel, hogy azok már csak *szintetikus e-üzemanyaggal* működhetnek a 2035 után újonnan forgalomba helyezett autókban.

A szabályozás ezen módosítása többnyire pozitív fogadtatást kapott szakmai és gazdasági körökben, hiszen így lehetővé vált, hogy a különböző technológiák egymással párhuzamosan és egymást kiegészítve fejlődhessenek ki, jól értelmezett célok mentén, technológia-semleges piaci versenyben.³⁸

Milyen előnyei lehetnek a *szintetikus üzemanyag*nak? Ha Európa áttérne teljesen az elektromos autókra, akkor az aktuális infrastruktúrát teljes mértékben át kellene alakítani, beleértve a benzinkutakat, elektromos töltőállomásokat és parkolókat is. Ezzel szemben a *szintetikus üzemanyagok* a jelenlegi kőolajból származó üzemanyagok helyettesítói lennének, tehát a meglévő autók módosítás nélkül használhatnák ezeket.

Ugyanakkor a technológia legfőbb kihívása abban rejlik, hogy a szén-dioxid kivonásához, a vízbontáshoz és a kémiai folyamatokhoz szükséges energia mennyisége jelentősen meghaladja azt az energiát, amit végül a *szintetikus üzemanyag* tartalmaz, ami felveti a gazdasági fenntarthatóság kérdését. Ezen kívül, a legtisztább égési folyamatot a hidrogénnel, majd a metanollal és metánnal lehet elérni. A szénlánc növelése azonban maga után vonja a mérgező illékony szerves vegyületek (*VOC*) és a policiklusos aromás szénhidrogének (*PAH*) növekedését, például gázolaj esetén a korom megjelenésével a füstgázban. Ezáltal a városok levegője valójában nem válna tisztábbá.³⁹

Továbbá, ahogyan láthattuk, az e-üzemanyagok előállítása egy bonyolult és energiában gazdag folyamat, ennek eredményeként az e-üzemanyagok előállítása igencsak költséges. A jelenlegi németországi benzinárak alapján (kb. 1,84 €/l) az e-benzin⁴⁰ tankolása 50%-kal drágább lenne, mint a hagyományos benziné. Ez a magas költség az átlagos autósok számára megfizethetetlen lenne, évente legalább nagyjából 2300 euró többletköltséget jelentve az átlagos futásteljesítmény mellett⁴¹.

Így elmondható, hogy az e-üzemanyagok, bár környezetbarát alternatívát kínálhatnak, az EU *ESG* (környezeti, társadalmi és irányítási) szempontjából komplex egyensúlyt igényelnek. A környezetvédelmi előnyök mellett fontos figyelembe venni a szociális hatásokat is. Az e-benzin magas költsége jelentős terhet róna az átlagos autósokra, ami

³⁸ Várkonyi Gábor: Nem ment át a belsőégésű motorok tiltása 2035-től az EU-ban, de CO2 semleges közlekedést várnak el. *Várkonyi Gábor Autóblog*. Forrás: https://varkonyigabor.blog.hu/2023/03/27/nem_ment_at_a_belsőegesu_motorok_tiltasa_2035-tol_az_eu-ban_de_co2_semleges_kozlekedest_varnak_el (Letöltve: 2024.03.08.).

³⁹ Zay Balázs: *Szintetikus üzemanyagok: Megmenthetik-e a belsőégésű motorokat?* Klímapolitikai Intézet. Forrás: <https://klimapolitikaiintezet.hu/cikk/szintetikus-uzemanyagok-belsőegesu-motorok> (Letöltve: 2024.03.08.).

⁴⁰ A szintetikus üzemanyag alapvetően olyan szénhidrogén termék, amelyet vízbontással nyert hidrogén és a légrétegből kivont szén-dioxid vagy szén-monoxid szintézisével állítanak elő.

⁴¹ Transport & Environment: *Scholz is fuelled with illusions*. Forrás: <https://www.transportenvironment.org/discover/scholz-is-fuelled-with-illusions/> (Letöltve: 2024.03.08.)

így szociális egyenlőtlenséget eredményezhet. Ha a zöld megoldások nem hozzáférhetőek vagy megfizethetetlenek a lakosság többsége számára, akkor a fenntarthatóság melletti elköteleződés meginoghat. Az EU-nak ezért kulcsszerepe lesz abban, hogy támogassa az innovációt és a megfizethető megoldásokat, amelyek nemcsak a környezetvédelmi, hanem a társadalmi igazságossági szempontokat is figyelembe veszik. A zöld átmenet sikeréhez tehát elengedhetetlen, hogy a gazdasági terhek ne a legnagyobb hátrányos helyzetű csoportokat sújtsák.

Látható tehát, hogy a *szintetikus e-üzemanyagok* ma még nem feltétlenül alkalmasak arra, hogy gazdaságosan kiváltsák a hagyományos üzemanyagokat, a várakozások szerint azonban azzal, hogy az Unió zöld utat enged ezen technológiának, mint alternatív üzemanyag, a piac kifejlesztheti a hátralévő időben az e-üzemanyagoknak azon formáit, amelyek versenytársai lehetnek az elektromos hajtásnak és valódi alternatívái a hagyományos üzemanyagoknak, amennyiben az valóban tud „zöldebb” lenni, és megéri anyagilag is a fejlesztéseket.

V. Összefoglalás

A dízelbotrány kirobbanását követően jól látható, hogy az azóta eltelt szűk 10 esztendőben komoly változások következtek be a károsanyag-kibocsátást mérő rendszerekben, és ugyanilyen változások az euro normák terén is, ahol egyre szigorúbb határértékeket állapít meg az Unió. Azonban ezzel kapcsolatban még nagyon sok fontos kérdés felmerülhet, és fontos kérdés, hogy mi lenne a helyes irány Európa számára, ugyanis egyre inkább úgy tűnik, hogy a szigorú szabályozás nincs arányban a kirajzolódó realitással. Ezért megfontolandó, amit egyre több tagállam is kifejezésre juttat, hogy a belsőégésű motoros autók forgalmazását ne szüntessék be 2035-től (ha bár itt könnyebbséget jelenthet az előző fejezetben említett *szintetikus üzemanyag*), ugyanis már most látható, hogy nagy iparági gondok jelentkeznek az autógyártóknál az elmaradt kereslet miatt. Ez köszönhető annak is, hogy az EU nem követte az ambíciókat az ellátási lánc átalakítására irányuló összehangolt erőfeszítéssel. A Bizottság például csak 2017-ben indította el az Európai Akkumulátorszövetséget, hogy Európában akkumulátor-értékláncot építsen ki, miközben Európa egésze messze le van maradva a töltési infrastruktúra kiépítésében is⁴². Emiatt pedig még mindig gondot okoz az elektromos autózás hosszú távú utazások során. Nem beszélve közben arról is, hogy még mindig nagyon sok pénzbe kerül egy elektromos autó megvásárlása, amely miatt azok elterjedése egyelőre szintén nehézségekbe ütközik.

⁴² The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi – A competitiveness strategy for Europe – 2024 September. https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf (Letöltve: 2024.09.21.).

Abstracts

Darai Péter: Decision on the applications in tax debt execution proceeding

In the case tax debt execution the power of state intervenes in the human intimate zone essentially limiting the ownership. In the proceeding of tax debt execution opposing rights of the tax authority and the debts requires sufficient balancing rules which is part of the debtor's rights. The proceeding steps are not only the acts of the authority but also the acts of debts; petition of them sometimes contribute the proceeding or intention of debts breaking of collection taxes. By the Act CLI of 2017 on Tax Administration and the Regulation of Tax Administration in Section 46 the application shall be judged according to its content even if it fails to match with the designation used by the applicant [Decision on the application]. This basic principle by administrative law is well-known; accordingly first and most important step action of proceeding the legal classification about applications because of causes the appropriate consequence. This article presents the basic types of applications in the tax debt execution proceeding schematically the connecting case-law and problems of classification.

Keywords: form of petition, demurrer of execution, taxpayer, right to fair trial, tax debt.

Kacska Roland: Artificial Insemination and the Legal Status of the Embryo

Based on the interpretation of the law and the practice that has developed so far, we cannot consider the embryo as an object, however, we cannot attribute full personal status to it either. Many medical progress could depend on the success of the research carried out on embryos, which may raise the question whether the protection of the embryo could hinder the scientific targeted research, which, we can even say, serves the interest of human life? However, the answer to this can only be given if we can provide first an answer to what fundamental legal and ethical status does an embryo have. In the case that his moral value and fundamental legal identity are identical with a person's who was born, then the same level of protection is required based on human dignity, against the freedom of research. If it's not the same, then it is cannot be judged in such a simple way. According to this, where is the "limit" to which laboratory research can expand? What basic rights can be violated or could any basic right be violated at all in connection with this?

Keywords: embryo, basic human rights, scientific research

Kossuth Ádám Ferenc: The diesel scandal and its impact in the European Union

What were the effects of the diesel scandal in the European Union, and how did the Commission respond to it? Following the events of 2015, significant steps were taken in European regulation regarding the control of harmful emissions from vehicles and the measurement of emission standards. The scandal not only resulted in stricter regulations

but also highlighted the urgent need for the development of green technologies and the search for sustainable transportation solutions. How will regulation evolve after 2035, and does synthetic fuel have a future? These questions could fundamentally reshape the European automotive industry in the long term, raising many important issues and reflections among bureaucrats, experts, and various segments of society today.

Keywords: diesel scandal, sustainability, Euro 7 standard, synthetic fuel